

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Jana HORÁKOVÁ

Romové v systému sociální ochrany

Olomouc 2015

vedoucí práce: Mgr. Dagmar PITNEROVÁ, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů.

V Třebíči, dne 15. 4. 2015

.....

Poděkování

Velmi děkuji Mgr. Dagmar PITNEROVÉ, Ph.D., za její odborné vedení, připomínky a cenné rady v průběhu zpracování diplomové práce.

„Hranice mezi dobrem a zlem, nadějí a zoufalstvím nerozdělují svět mezi „námi“ a „nimi“. Ta hranice probíhá prostředkem každého z nás.“

Robert Fulgum¹

OBR. č. 1: Vlastní fotografie s romskými dětmi (Horáková, 2015)

¹ Cítát Roberta Fulguma. [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z:<<http://www.databazeknih.cz/citaty/robert-fulghum-96>>.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Jana HORÁKOVÁ
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
vedoucí práce:	Mgr. Dagmar PITNEROVÁ, Ph.D.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Romové v systému sociální ochrany
Název v angličtině:	Roma in the social protection system
Anotace práce:	<p>Práce popisuje tradiční způsob života Romů, jejich hodnoty a současnou životní úroveň. Poukazuje na stereotypy, předsudky i negativní medializaci Romů, které ve společnosti dodnes přetrvávají, a zároveň posilují. Pozornost je věnována konceptu sociálního vyloučení a následným dopadům na život Romů v sociálně vyloučených lokalitách. Značný důraz je kladen na systém sociální ochrany a systému sociálního zabezpečení včetně popisu dávek sociální podpory a dávek hmotné nouze. Výzkumná část obsahuje výzkumné šetření realizované formou polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky Úřadů práce v kraji Vysočina. Cílem práce je objasnit, jakým způsobem mohou Romové v České republice zneužívat systém sociálního zabezpečení formou dávek státní sociální podpory a dávek pomoci v hmotné nouzi.</p>
Klíčová slova:	Romové, koncept sociálního vyloučení, sociální ochrana, státní sociální podpora, pomoc v hmotné nouzi
Klíčová slova v angličtině:	Roma, concept of social exclusion, social protection, State social support, assistance in material need
Anotace v angličtině:	<p>Thesis describes the traditional way of life of the Roma, their values, culture and present standard of living. It refers to the stereotypes, prejudices and negative media coverage of Roma in society still persists, while growing. Attention is paid to the concept of social exclusion and the consequential impacts on the</p>

	<p>lives of Roma in socially excluded localities. Considerable emphasis is placed on the system of social protection and social security system, including a description of social benefits and assistance in material need. The research part contains the research carried out semi-structured interviews with office workers work in the Region. The aim is to clarify how can the Roma in the Czech Republic to abuse the social security system in the form of social welfare benefits and benefits in material need. Thesis aims to clarify how can the Roma in the Czech Republic to abuse the social security system in the form state social support and benefits assistance in material need. In the research part through interviews I find out how the Roma in the Czech Republic to abuse the social security system in the form of social welfare benefits and benefits in material need.</p>
Přílohy vázané v práci:	<p>Příloha č. 1: plakát kampaně IQ Roma servis Příloha č. 2: plakát kampaně IQ Roma servis Příloha č. 3: plakát kampaně IQ Roma servis</p>
Rozsah:	62 stran
Jazyk:	Český.

Obsah:

ÚVOD	9
1 KDO JSOU ROMOVÉ	1
1.1. ROMOVÉ A JEJICH DIFERENCIACE	2
1.2. ETNICKÉ CHARAKTERISTIKY	4
1.3. ROM VERSUS CIKÁN	7
1.4. HISTORIE ROMŮ	8
1.5. ROMOVÉ JAKO PŘEDMĚT SOCIÁLNĚPOLITICKÝCH OPATŘENÍ	11
2 ROMOVÉ V PŘEDSUDCÍCH A STEREOTYPECH	14
2.1 PŘEDSUDKY	14
2.2 STEREOTYPY	15
2.3 PREZENTACE ROMŮ V MÉDIÍCH	16
3 KONCEPT SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ	19
3.1 DRUHY SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ	20
3.2 SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ LOKALITA	24
4 SYSTÉM SOCIÁLNÍ OCHRANY	27
4.1 ROMOVÉ V SYSTÉMU SOCIÁLNÍ OCHRANY	28
4.2 SYSTÉM STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORY	29
4.3 SYSTÉM POMOCI V HMOTNÉ NOUZI	31
5 VÝZKUMNÁ ČÁST	36
5.1 DEMOGRAFIE KRAJE VYSOČINA	36
5.2 STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	37
5.3 METODOLOGIE, ORGANIZACE VÝZKUMU A CÍLOVÁ SKUPINA	39
5.4 VLASTNÍ VÝZKUM	40
5.5 VÝZKUMNÝ ZÁVĚR	46
ZÁVĚR	48
RESUMÉ	49
SUMMARY	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	51

SEZNAM ZKRATEK.....	58
SEZNAM PŘÍLOH.....	59

ÚVOD

Diplomovou práci jsem věnovala tématu: „Romové v systému sociální ochrany“. Osm let pracuji převážně s romskými rodinami v Třebíči a Brně. Cílovou skupinu tvoří nejenom dospělí, ale také děti předškolního, školního věku i mládež. Téma diplomové práce je pro mě osobní výzvou. Stejně tak, jako volba mého zaměstnání s danou cílovou skupinou, které jsem si zvolila i přes dodnes přetrvávající negativní ohlasy mého okolí. Osobním cílem, je do této práce promítnout svoje znalosti, zkušenosti a systematicky je propojit s odbornou literaturou.

Romové, po dlouhá staletí žili na okraji společnosti a nepřizpůsobili se jí. Ví, co je to rod. Rodina je jejich jistotou. Pro Romy je jenom dnes. Život probíhá v tuto chvíli. Romové, jsou na první pohled rozeznatelní od ostatních občanů, mají nálepku nepřizpůsobivý či nepracující. Mnohdy svým způsobem života směřují k sociálnímu vyloučení. Z praxe mohu potvrdit, že obyvatel, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách, stále přibývá. Lidé, o kterých se dá hovořit jako o sociálně vyloučených, jsou lidé, u kterých se sčítají nevýhodné životní okolnosti a podmínky. Nacházejí se v postavení mimo trh práce, v neadekvátním bydlení a ve vysoké závislosti na vnější pomoci, nejčastěji ze strany státního sociálního systému. Český sociální systém nabízí širokou škálu sociálních dávek, dalo by se říci, že je velmi benevolentní a staví se spíše o role „prvního“ opatrovníka bez ohledu na motivaci občanů, jejich zodpovědnost a samostatnost. Stát ani obce si nevědí rady s rozšiřující se komunitou chudých lidí, žijících po generace na okraji společnosti. Při řešení romské problematiky v České republice je spíše preferován model práce „o nás, bez nás“, který je doplněn neznalostí problematiky, stereotypy, mýty i obyčejnou lidskou hloupostí.

Cílem diplomové práce je popsat život Romů ohrožených sociálním vyloučením s ohledem na jejich příjem sociálních dávek a prostřednictvím rozhovorů zjistit, jakým způsobem mohou systém dávek státní sociální podpory a hmotné nouze zneužívat.

Hlavní výzkumná otázka: „*Jakým způsobem mohou Romové v České republice zneužívat systém sociálního zabezpečení formou dávek státní sociální podpory a dávek pomoci v hmotné nouzi?*“

Díleční výzkumné otázky:

- „Jaké je personální a organizační obsazení pracovníků v rámci systému sociálního zabezpečení?“
- „Jakým způsobem funguje dnešní systém sociálního zabezpečení?“
- „Umožňuje systém sociálního zabezpečení Romům zneužívat sociální dávky v podobě státní sociální podpory a hmotné nouze?“

Diplomová práce se skládá celkem z pěti kapitol. V první kapitole popisují tradiční způsob života Romů, jejich hodnoty a etnické charakteristiky. Druhou kapitolou poukazují na stereotypy, předsudky i negativní medializaci Romů, které ve společnosti dodnes přetrvávají, a zároveň posilují. Třetí kapitola věnuje pozornost konceptu sociálního vyloučení a následným dopadům na život Romů v sociálně vyloučených lokalitách. Značný důraz klade čtvrtá kapitola, která se zaměřuje na systém sociální ochrany, systém sociálního zabezpečení včetně popisu dávek sociální podpory a dávek hmotné nouze. Pátá kapitola popisuje výzkumné šetření realizované formou polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky úřadů práce v kraji Vysočina. Objeví se zde rozhovory s pracovníky kontaktních pracovišť, kteří jsou s Romy v každodenním kontaktu. Otázky a odpovědi pracovníků budou porovnávat. Výsledky výzkumu se pokusím zobecnit.

Osobním cílem by bylo další rozpracování tohoto tématu v podobě komplexního návrhu řešení pro eliminaci zneužívání sociálního zabezpečení formou sociálních dávek.

Zhodnocení dosavadních poznatků o tématu

Eva DAVIDOVÁ je etnoložkou, folkloristkou a spoluzakladatelkou české romistiky. Významně se podílela při zakládání Muzea romské kultury. Je autorkou mnoha fotografií ze života romských komunit jak na Slovensku, tak i v České republice. Patří tak k předním autorům, výzkumníkům, sběratelům v tomto oboru. V roce 2014 jí byla udělena cena Roma Spirit za přispívání a zlepšení situace Romů v České republice.

Jana HORVÁTHOVÁ je etnografkou, muzeoložkou a zároveň ředitelkou muzea romské kultury v Brně. Je autorkou mnoha publikací o historii Romů, zároveň je sběratelkou výpovědí Romů i jejich umění.

Arne MANN je etnolog, romista. Od roku 1985 se ve své výzkumné a publikační činnosti zaměřuje na dějiny, kulturu a způsob života Romů na Slovensku. Je autorem učebnice Romský dějepis a více jak 40 vědeckých studií.

Dalšími autory věnující se Romům v oblasti sociálního vyloučení, sociální práce i multikulturalismu jsou: **Petr MAREŠ, Oldřich MATOUŠEK, Marek JAKOUBEK, Ctibor NEČAS, Tatjana ŠIŠKOVÁ, Ivana ŠIMÍKOVÁ.**

1 KDO JSOU ROMOVÉ

Otázkou původu Romů se zabývalo mnoho historiků. Zmapovat vývoj romského etnika však není jednoduchý, jelikož Romové si své životní zkušenosti a moudrosti, získaných od předků, předávali vždy jen ústní formou. Nepoužívali písmo, jejich kultura se odráží zejména v lidové tvorbě v podobě básní, písní, pohádek, anekdot. Pokud bychom chtěli sestavit obraz Romů v minulosti pouze na základě zmínek v archivních pramenech, bez snahy čtení mezi řádky, vyvozování souvislostí a bez vyhledání dalších informačních zdrojů, byl by tento obraz povrchní. Poskytnul by nám pouze náhled z jedné strany, z pohledu majoritní společnosti, ale žádný náznak toho, co sami Romové prožívali (HORVÁTHOVÁ, 2002, s. 3). Majoritní společnost po staletí využívá výhod vlastního území, jazyka, jednoty pojmů, systém hodnot i sdílené kultury a přesto se nedokážeme shodnout nebo si navzájem porozumět. Při setkání s lidmi, kteří hovoří jiným jazykem s osobitou kulturou, odlišnou soustavou pojmů a hodnot, mnohdy očekáváme, že nám budou rozumět a my budeme rozumět jim. V případě, že tomu tak není, považujeme to za neochotu, zlou vůli nebo schválnost. Romové jsou specifickou skupinou, která disponuje vlastním jazykem, odlišnou soustavou pojmů, vlastní kulturou, jinými hodnotami, historií, zdrojem obživy, vlastními rodinnými vztahy (ŠIŠKOVÁ, 2008, s. 123). Nositelé romské kultury se však nemusí nutně považovat za Romy a ti, kteří se za ně považují, nemusí nutně dodržovat vzorce romské kultury. Romové dodržující romskou kulturu mohou být světlolasí, modroocí, a ti, kteří jsou označováni na základě svého vzhledu, mohou tuto kategorizaci odmítat. Každý člověk má právo na sebeidentifikaci (MORAVEC, 2006, s. 18).

Romové se dělí do mnoha skupin, podskupin a rodů – tvoří tedy homogenní společenství. V důsledku stále probíhajícího začleňování Romů do společnosti a procesu přirozené asimilace se i v rámci skupin, podskupin a rodů vytvářejí mezi jednotlivci z těchto skupin propastné rozdíly (HORVÁTHOVÁ, 2002, s. 63 - 65). Častou výhradou majoritní společnosti při řešení romské otázky je nejednotnost, která je pozůstatkem kastovního systému z hluboké minulosti. Dle převažujícího názoru majoritní společnosti není možné Romy považovat za jednotné společenství, ke kterému bychom mohli přistupovat s ucelenou koncepcí. V případě druhém bychom měli k Romům přistupovat jako k homogenní skupině převážně z hlediska sociálního o geografického (SAMKOVÁ, 2011, s. 12 – 13). Romové stále žijí mezi sebou na okraji naší společnosti. Nežijí s námi, ale žijí vedle nás. Jejich tradice

je ovlivnily a do jisté míry stále ovlivňují mnohem více než naše společnost se svými školami, státní správou, sdělovacími prostředky včetně televize. Z tohoto důvodu jsou jiní. Nebudeme-li schopni chápat jejich jinakost a nebudeme umět se zříci svého arogantního postoje, že jenom my máme patent na to co je správné, morální a dobré bude se neustálá propast mezi námi a Romy stále více prohlubovat (ŠIŠKOVÁ, 2008, s. 128 – 129). *Z vlastní zkušenosti vím, že mnoho Romů velmi těžce nese pohled majoritní společnosti, která mezi nimi nedělá žádné rozdíly. Přitom některé skupiny Romů mezi sebou téměř nekomunikují a vůbec se nestýkají. Vztahy mezi některými skupinami Romů tak mohou být někdy mnohem horší, než vztahy Romů k majoritní společnosti a naopak. Pro lepší názornost uvádím skupinu olašských Romů a slovenských Romů, kteří pochází z východního Slovenska převážně z chudých romských osad. Olašští Romové se cítí jako nadřazená skupina všech Romů. Pohrdají nejenom majoritní společností, ale také ostatními Romy, o kterých říkají, že jsou nečistí. Často se olašští Romové staví k ostatním skupinám Romů jako ke „špinavým cikánům“, se kterými nechtějí mít nic společného.*

1.1. Romové a jejich diferenciacie

Staré romské přísloví praví (HÜBSCHMANNOVÁ, 1999, s. 3): „Roma nane jekh aňi pre jekh vast nane sa o angušťa“ – „Romové nejsou všichni stejní – vždyť ani prsty na jedné ruce nejsou stejné.“ Romy můžeme obecně rozdělit podle různých hledisek. Označení Rom je souhrnné jméno řady etnických skupin, které mají společný původ, jazyk a další společné kulturní rysy. Existují tři způsoby dělení - vnitřní z pohledu Romů, vnější z pohledu majoritní společnosti a dělení odborné z pohledu etnicko-jazykového (Romové v České republice, 2002). Z pohledu **vnitřního dělení** v České republice žijí Romové – slovenští, čeští a moravští, olašští, maďarští a Sintové.

Graf. č. 1: Vnitřní dělení Romů (Pitnerová, Horáková, 2015)

Nejpočetnější skupinou u nás jsou **Romové slovenští** (*Servike Roma*). Slovenští Romové se dělí na Romy z východního a západního Slovenska dle lokality či osady, ze které pochází. U skupiny slovenských Romů dnes už existují velké rozdíly mezi jednotlivci, jednotlivými rodinami, ale také i mezi starší a mladší generací. Rozdíly se týkají úrovně sociální, kulturní a vzdělanostní. V současné době se část skupiny slovenských Romů nazývají novotvarem Romák/ Romáci. Druhou skupinou jsou **čeští a moravští Romové**. Zatímco moravští Romové žili usazeně a byli koncentrováni v romských osadách na jihovýchodě Moravy, naopak čeští Romové téměř bez výhrady kočovali a byli také početně slabší skupinou. Významnou komunitu tvoří **Romové olašští** (*Vlachike Roma*), kteří jsou zcela odlišní od všech skupin. Mají své zákony, jazyk, tradice a zvyky, ostatní Romy si do své komunity vůbec nepřipouští. Žijí v představách, že jsou nad všemi nadřazeni. I dnes zůstává olašská komunita uzavřená vůči svému okolí, romskému, a tím více neromskému. Olašští Romové na ostatní Romy pohlížejí s jistým opovržením. Pro Olašské Romy je vykonávání těžké fyzické práce znamením neúspěšnosti a nedostatku mentálních schopností. Oceňováno je zejména získávání finančních prostředků prostřednictvím obchodních aktivit a podnikání v oblasti služeb - provozují hostinská i restaurační zařízení, vlastní autobazary či sběrný kov. Někteří Olašští Romové jsou však také proslulí jako kapsáři, v poslední době se potýkají s prodejem drog a drogovou závislostí (HORVÁTHOVÁ, 2002, s. 63 - 64). *Olašští Romové jsou rozptýleni po celém území České republiky, přesto větší zastoupení této skupiny můžeme spatřit ve Znojmě, Ostravě, Mostě, Ústí nad Labem, Děčíně a v Brně, kde sídlí zástupce této skupiny tzv. Olašský král, kterého si zvolili zástupci olašských Romů. V roce 2014 se jím stal olašský významný podnikatel Robert Beneš.*

Další skupinu představují především **Romové maďarští** (*Ulrika Roma*). Nejvíce maďarských Romů se živilo hudbou, kterou se proslavili po celém světě. Dalším zdrojem obživy bylo kovářství, košíkářství a výroba košťat. Životní standard maďarských Romů je v průměru vyšší než u Romů ostatních. Početně nejmenší skupinou Romů, žijící v Česku, jsou **Sinti-Roma**, pocházející z Německa. Před druhou světovou válkou žili kočovným způsobem života, živilo se handlováním - obchodováním, čímž se žije i dnes. V České republice žije patrně jen několik rodin Sintů, převážně ve velkých městech. Bývají často v kontaktu s příbuznými v Německu, kde jich také, vedle Francie a Itálie, žije nejvíce. Jsou velmi specifickou skupinou, která se k ostatním romským komunitám nehlásí. Sintové, se jako jediní neoznačují endoetnonymem Rom jako ostatní členové daného etnika. Proto se v literatuře můžeme setkat s označením „Romové a Sintové“. Dodnes Sintové mluví svým jazykem, nedopustí jeho ovlivnění a odtajení. Nikoho, kdo není z komunity, by svůj jazyk

nenaučili, dorozumí se jím pouze oni po celém světě (HORVÁTHOVÁ, 2002, s. 63 - 65). *Nejčastěji se v rámci mého zaměstnání setkávám s Romy českými, moravskými a slovenskými. Romové čeští a moravští používají při komunikaci romský jazyk s převahou jazyka českého. U Romů slovenských je komunikace mnohdy složitější. Jejich slovní zásoba v českém jazyce není velká ani plně osvojená. Svoji řeč tak doplňují slovenštinou a maďarštinou. Co se týče olašských Romů, tak s těmi jsem v přímém kontaktu jen minimálně. Olašští Romové disponují s „vlastním“ romským jazykem, kterému nerozumí ani ostatní Romové. Olašští Romové, však mnohdy umí česky mnohem lépe než jiné skupiny Romů. Využívají ho výhradně pro dorozumění s majoritní společností ve svůj vlastní prospěch.*

Z pohledu **vnějšího dělení** založené na pohledu majoritní společnosti záleží na úrovni znalostí o Romech, ale také na stupni asimilace. Můžeme tedy říci, že z hlediska vnějšího se Romové dělí na „slušné“ a „neslušné“ Romy v souvislosti se sociální úrovní nebo z pohledu „světlý“ a „tmavý“ Rom. Z pohledu **etnicko-jazykového dělení** můžeme romský jazyk rozdělit do tří dialektových skupin. Do první dialektové skupiny patří romština v pravém slova smyslu, kterou hovoří převážná většina Romů na celém světě má různě vysoký stupeň srozumitelnosti. Její dialekty mají základní romský slovní fond a slova převzatá z různých kontaktních jazyků: *balkánsko-karpatsko-baltská skupina gurbetsko-cerharská skupina, kalderašsko-lovárská skupina*. Druhá skupina sinto-manušských dialektů, obsahuje značnou část převzatých slov z germánských jazyků. Vzájemná srozumitelnost je však mezi těmito dialekty a předchozími skupinami minimální. Třetí dialektovou skupinou jsou lokální dialekty jiných jazyků, které obsahují určitý podíl romských slov. Jsou však naprosto nesrozumitelné pro ostatní romské skupiny. Mluví jimi skupiny Romů, kteří v důsledku různých asimilačních snah ztratili vlastní jazyk (Romové v České republice, 2000).

1.2. Etnické charakteristiky

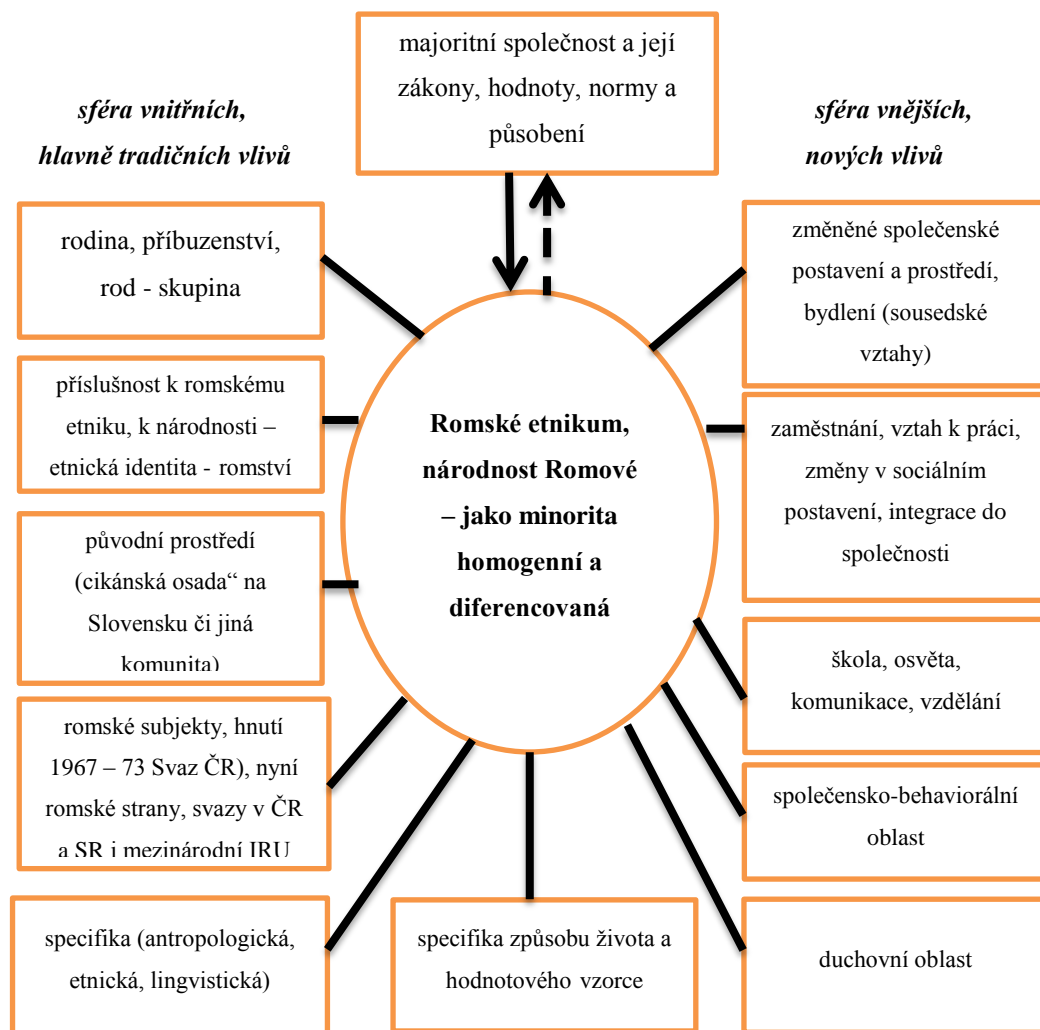
Etnikum neboli etnická skupina je skupinou osob, která se od jiných odlišuje svou etnicitou neboli souhrnem faktorů kulturních, rasových, teritoriálních a jazykových. Mohou se také odlišovat i svojí historií, sebepojetím, společným původem a také tím, že jsou jako etnický odlišný vnímání druhými (JANDOUREK, 2001, s. 76). Etnické charakteristiky Romů jsou na celém světě uznávány jako jejich vlastní specifikum. Jedná se především o vývoj souborů pravidel, vnitřních zákonů, norem, hodnotového systému či normativního chování, ze kterého vychází tradiční způsob života a kultura. Společný romský původ je jedním ze

základních identifikačních vlastností. Zároveň je také subjektivním předpokladem k formování etnické identity a volby přihlášení se k romství (DAVIDOVÁ, 2004, s. 19). Romství bylo a dodnes zůstává významným specifickým faktorem Romů kdekoliv ve světě. Podle JAKOUBKA a HIRTA (2004, s. 191) je pro romství charakterizující: „ *Znalost některého z dialektů romštiny či romského etnolektu češtiny či jiného evropského jazyka, kulturní návyky, znalost rodinných (rodových) tradic, uspořádání a hierarchie rodiny a rodu, uznávané a odmítané hodnoty, specifická rodinná výchova a rodinné vzdělání, systém odměn a trestů, způsob komunikace, způsob orientace v prostoru a čase, vztah k okolí a věcem, k přírodě, k lidem – vlastním i cizím, stereotypy vnímání, posuzování a jednání, předsudky, pověry i víra.*“

Romský jazyk „romaňi čhib“ má těsné vztahy s některými novoindeckými jazyky, převážně s hindštinou. Romština je tvořena třemi vrstvami – slova z hindštiny, slova převzatá ze zemí, kudy Romové procházeli a nejnovější vrstvu tvoří slova, která jsou přejatá ze země, kde se Romové usadili. Většina Romů v České republice romsky mluví i rozumí. Jsou i tací, kteří už romsky nemluví, neumí však ani správně česky (DAVIDOVÁ, 2004, s. 20). O romském jazyce HORVÁTHOVÁ (1999, s. 17) napsala: „*Romský jazyk představuje pro velkou část našich Romů stále jazyk mateřský, i když stav romštiny není uspokojivý. Dlouhá desetiletí, kdy byl tento jazyk státními úředníky považován za hantýrku a Romové přesvědčováni o škodlivosti jejího předávání vlastním potomkům, napáchala neodčinitelné škody.*“ Romský jazyk dnes představuje řádný, plnohodnotný jazyk, který donedávna byl jazykem nespisovným. Přenášel se a neustále se přenáší ústním podáním, ústní tradicí, z rodičů na děti. Je jazykem romské národnostní skupiny, kterým mluví většina Romů na celém světě. I přesto, že mluví více či méně odlišnými dialekty – domluví se. Dnes je romský jazyk odlišný svojí rolí a funkcí společně s celým vývojem a generačními změnami. Otevírá se z vnitřku romské komunity, je ovlivňován a dochází k větším změnám ve slovní zásobě. Romský jazyk byl donedávna utajován a užíván pouze uvnitř vlastního společenství. Dodnes tuto zásadu dodržují olašští Romové a Sinti, kteří se brání proti majoritní společnosti a nechtějí, aby jim bylo rozuměno (DAVIDOVÁ, 2004, s. 20 - 23). *Mohu potvrdit, že romský jazyk je významným specifikem Romů. Byla a stále je formou ústní lidové slovesnosti předávána z generace na generaci. Tak jako se vyvíjí a mění moderní společnost, mění se také i romský jazyk. Jsou lokality, kde se již romsky vůbec nemluví. V lokalitách kraje Vysočina, kde působím jako terénní sociální pracovník je stále romština mateřským jazykem. Romové z těchto lokalit hovoří českým jazykem pouze při komunikaci s majoritní společností, nejčastěji se jedná o komunikaci s úřady a institucemi. Největší problém, který souvisí*

s minimální slovní zásobou českého jazyka a celkového osvojení, spatřuji u romských předškolních a školních dětí. Mnohdy se setkávám s tím, že romské dítě mluví ve třech letech věku pouze romsky. To většinou bývá důvodem, proč romské děti ve většině případů mají jeden až dva odklady při zápisu do prvních tříd základních škol. Následně jim pak dělá problém adaptace na nové prostředí, která je založena na komunikaci. Když romské dítě nemluví a nerozumí česky, jen těžko se začlení do kolektivu vrstevníků a českého školského systému.

Samotná majoritní společnost procházela řadou změn, které se odrazily také na postavení současných Romů. Vývoj společnosti přinesl převážně u Romů změny v myšlení, hodnocení, postojích či orientaci. Hlavní sféry těchto vlivů jsou přiblíženy níže v grafu č. 2 (DAVIDOVÁ, 2004, s. 51).

GRAF č. 2: Romská etnická specifika (Horáková, 2015)

Z grafu je patrné, jak se vývoj majoritní společnosti odrážel i na vývoji tradičního a kulturního života Romů. Je mnoho oblastí, ve kterých u romské skupiny můžeme sledovat určitý vývoj či změny. Během studia literatury jsem si uvědomila, že nikde není jasně vymezený název pro tuto etnickou skupinu. Část autorů hovoří o Cikánech, druhá část autorů hovoří o Romech. Také v různých laických, ale i odborných diskusích není zcela jasné, jak tuto skupinu označit. Sama se přikláním k názvu Romové. Jaké je správné označení této etnické skupiny se pokusím objasnit v následující podkapitole.

1.3. ROM versus CIKÁN

V laických i odborných kruzích se neustále vede debata o termínech Cikáni a Romové. Středem pozornosti této debaty je neustálý spor o to, zda se má Cikánům říkat Romové či nikoli. V českém a slovenském prostředí totiž působí toto spojení jako hanlivé označení nebo omyl či formu rasismu. JAKOUBEK (2008, s. 9) uvádí: „*O omyl se však v žádném případě nejedná, přičemž právě toto napětí – mezi patřičným užitím etnograficky správné etikety a jejím označením za chybu – ukazuje na nesamozřejmost termínu Cikáni u nás.*“ Otevřete-li jakýkoli výkladový sborník slovenských jazyků budete sami překvapeni velkým počtem výrazů pro označení Cikán. Většinu z nich lidé používají každodenně, a niž by si to sami uvědomovali. V mnoha případech totiž umožňují nejúplnější a nejvýstižnější definici okolního světa. Značné množství výrazů je spjato s typickou barvou romské pleti – „*Snědý jako cikán*“ nebo „*Černý jako cikán*“ (JAKOUBEK, BUDILOVÁ, 2008, s. 156 – 157).

Název Cikán je v českém jazyce spíše obecné značení, které je používáno na základě historicky doložených zpráv. Nejstarší historicky doložené zprávy pocházejí z řeckého kláštera na hoře Athos, kde jsou uvedeny první zmínky o lidech nazývaných „*Atinganoi*“, kteří žili v Řecku už v 9. století. Z pojmenování „*Atinganoi*“ vznikl pravděpodobně název daný Romům ostatním obyvatelstvem – tedy *Cikán/Cikáni*, *Cigáni*. V zemích slovanských byli nejčastěji Romové označováni jako *Cygane*, *Ciganiti*, v Itálii *Zingari*, v Německu a Rakousku *Zigeuner*, ve Francii *Tsiganes*, v Maďarsku *Cigányok*. Termín Cikán/Cikáni se vžil a užíval i v archivních i úředních dokumentech a mnohdy se užívá dodnes (DAVIDOVÁ, 2004, s. 15).

Pokud bychom oslovili běžného obyvatele ČR, zajisté by neměl problém popsat, kdo Romové jsou. Každý ví, jak vypadají, každý si myslí, že ví, jak vypadají. Existuje široce

sdílený prototyp romského vzhledu a jednání a z tohoto důvodu je skutečnost složitější. V roce 1971 byl v Londýně uskutečněn první mezinárodní sjezd Romů, kde bylo přijato pojmenování „Roma“ jako oficiální název s mezinárodní platností (BITTNEROVÁ, MORAVCOVÁ, 2013, s. 21 - 33). Označení „Rom“ je míněna osoba, která je za „Roma“ ve svém nejbližším okolí považována. Jedná se zcela o právně uznatelné vymezení, přesto neodhaluje kritéria, která okolí při zařazení do kategorie „Rom“ uplatňuje. Nesprávným a neopatrným označováním osob jako „Romů“ se můžeme dopustit mnoho nejasností a omylů (BUDILOVÁ, HIRT, 2005, s. 22).

Následující podkapitola je věnována historii Romů, která však nenabízí návod pro současný či budoucí úspěch při soužití majoritní společnosti s Romy. Nabízí poznání podstaty historie Romů a změny v jejich životech.

1.4. Historie Romů

Chceme-li porozumět odlišnosti Romů od majoritní společnosti, musíme poznat jejich historii. Eva DAVIDOVÁ říká (2004, s. 16): „*Ko na džanel, na achaʔol*“ – „*Kdo nezná, nepochopí, neporozumí.*“ Lingvistická a později i antropologická bádání prokázala, že původ Romů je nutno hledat v severozápadní a střední Indii, kde zřejmě patřili k prapůvodním obyvatelům. O příčinách, době odchodu a migrace Romů z jejich pravlasti, existují dosud pouze více či méně podložené hypotézy. Nedostatek pramenů a podkladů neumožňuje vytvořit vědecky podložený závěr (HORVÁTHOVÁ, 2002, s. 16).

Odchod Romů ze severozápadní a střední Indie probíhal v několika migračních vlnách. Zmiňuji zde pouze dvě vlny odchodu, které jsou nejvýznamnější a historicky doložitelné. První vlna odcházejících Romů z Indie putovala přes Blízký Východ do střední a východní Evropy. Druhá vlna Romů šla přes Egypt a severní Afriku do Španělska. Při příchodu do Evropy se tehdejší Romové načas usídlili i v Řecku. Na území střední Evropy Romové přišli až ve 13. století, na naše území přicházeli ve 14. – 15. století. Cesta Romů šesti staletími na naše území až po tragickou kapitolu druhé světové války dokládá jejich odlišnost od majoritní společnosti etnicky i svým postavením periferního sociálního vyloučení. Jednotlivá období dějin Romů byla předurčována změnami postojů majoritní společnosti k nim, zejména negativními a perzekučními postoji. Romové byli ve většině případů vyháněni z míst, které si vybírali ke svému, ač krátkému usídlení, ale byli také společností pronásledováni

a ohrožování na životech. To dokládá i stav, kdy vražda „cikána“ se nepovažovala za zločin od 20. let 16. století až do poloviny 18. století (DAVIDOVÁ, 2004, s. 16 - 17).

Významnou kapitolu romských dějin představuje vláda Marie Terezie a jejího syna Josefa II. (1740 – 1790), kteří jako první řešili „cikánský problém“. Toto období bývá označováno jako jedno z prvních, kdy začala být realizovaná asimilační politika. Marie Terezie vydala v roce 1761 první nařízení s cílem úplné asimilace Romů. Asimilační nařízení směřovalo k tomu, aby se Romové usadili ve městě nebo vesnici, byla jim také zakázána romština a obchod s koňmi. Mezi nejdrastičtější asimilační opatření bylo odebrání romských dětí z důvodu převýchovy. Často se jednalo už o děti ve věku od dvou do čtyř let. Pokusy rodičů o jakýkoli kontakt s jejich dětmi, byly velmi přísně trestány. Základem jejich práce však bylo osvojení si způsobu života vesnického obyvatelstva a naprostého potlačení jejich specifík, zejména jazyka. Nesměli být nazýváni Cikáni, nýbrž novosedláci nebo novomadřaři. Přínosem Josefa II. jsou beze sporu nařízení z roku 1782, které se týkaly převážně vzdělávání v rámci řádné školní docházky. Asimilační politika Marie Terezie a Josefa II. nevedla k úplnému cíli, nejen proto, že neměla reálný základ a změnu preferovala převážně násilnými metodami, ale zejména kvůli finančním nákladům, které tehdejší vrchnost neschvalovala (ŠOTOLOVÁ, 2011, s. 19 – 20).

Romům se v českých zemích po skončení první světové války mnoho pozornosti nevěnovalo. V období první Československé republiky (1918 – 1938) se objevují tendence majoritní společnosti zamezit Romům v pohybu. Obyvatelé psali petice pro zákonné ustanovení, které by tuto situaci usměrňovalo. Na tento popud obyvatel byl v roce 1927 přijat zákon č. 117/27 Sb. *O potulných cikánech*. Kočovný způsob života byl tak omezen. Každý Rom i ten, kdo žil cikánským způsobem života obdržel legitimaci, která sloužila k prokázání totožnosti. Tento zákon poznamenal Romy, kteří se vyskytovali převážně v Čechách a na Moravě (ŠOTOLOVÁ, 2011, s. 22 – 23).

Nejsmutnější kapitolou novodobých dějin Romů byla druhá světová válka. Na základě rasistických zákonů nacistického Německa byly určité skupiny lidí považovány za méněcenné a proto neměly právo na život v lidské společnosti. Do této skupiny patřili Židé, černoši a Romové (MANN, 2001, s. 13). O Nejkrutějším období v historii Romů ŠOTOLOVÁ (2011, s. 25) uvádí: „*Po nástupu Adolfa Hitlera k moci začalo Německo provádět rasovou politiku. V roce 1935 byli Romové – právě tak jako Židé – prohlášeni za občany druhé třídy. Již od počátku existence Národněsocialistické strany Německa byli považováni za rasové*

nebezpečí pro německý lid.“ Na území protektorátu Čech a Moravy vznikaly pracovní tábory, ze kterých byly celé romské rodiny deportovány do koncentračních táborů v Osvětimi II. – Březinky (MANN, 200, s. 13 - 14).

Druhou světovou válku provázely nevídané zločiny proti lidskosti. Oproti všem dosavadním konfliktům bylo zasaženo civilní obyvatelstvo, jež utrpělo obrovské ztráty. Ztráty, se kterými se dodnes lidé, kteří druhou světovou válku přežili, ale také i rodiny a blízcí pozůstalých vyrovnávají. Pro autentičnost uvádím krátkou část přepisu zaznamenané vzpomínky Antonína Absolona, původně Růžičky. Antonín Absolon se narodil 30. září 1930 v Mistríně, okres Kyjov. Před zatčením bydlel v Brně – Slatině, kde v dřevěných domcích žily ještě dvě cikánské rodiny. Antonín Absolon pocházel ze sedmi dětí, otec pracoval jako provozní v továrně. Maminka byla v domácnosti. Cikánský původ měl Antonín Absolon ze strany matky. Ctibor Nečas (1994, s. 59 – 60) v knize „Nemůžeme zapomenout“ uvádí doslovný přepis vzpomínky Antonína Absolona: „Pamatuji si, že se doma mluvilo o zavírání cikánů do Hodonína, ale já jsem se o to nestaral. Jednoho dne na jaře 1943, snad to bylo v březnu, jsme byli asi v 5 ráno vzbuzeni. Domky, kde byli cikánské rodiny, byly obklíčeny německými vojáky. Dostali jsme německý rozkaz k odchodu. Maminka uměla německy, a tak s nimi mluvila. Řekli jí, že se zase vrátíme. Žádné věci jsme si s sebou nevezli, snad jen chleby s margarínem pro nás děti. V uzavřených policejních autech nás odvezli do Brna na jatka, kde nás dali do chlévů. Matku i otce tam vyslychali a pak celou naši rodinu pustili domů. Asi za dva měsíce pro nás přišli po druhé. Tehdy rodiče vzali šaty, prádlo, jídlo a peřiny. Víím, že otec zašil do vycpávek saka a dal do dutých podpatků svých bot i do sklenice s marmeládou zlato, které jsme měli. Tenkrát nás policejní auto odvezlo do Brna – Králova Pole do robotárny. Odpoledne Němec Herzog a český policajt Dubový zjišťovali podle chůze, kdo je nebo není Cikán, kdo může zůstat doma ...“

Po druhé světové válce nastalo významné přesídlování Romů ze Slovenska do českých zemí. Zde nacházeli práci i lepší bytové podmínky než v romských osadách. Během několika let se přesídlilo téměř patnáct tisíc lidí. Protože čeští a moravští Romové se v mnoha případech z koncentračních táborů nevrátili, převážná část Romů žijících v České republice pochází ze Slovenska. Dodnes jsou jejich vztahy mezi rodinami v České a Slovenské republice živé, navštěvují se a dodržují rodinné tradice (MANN, 2001, s. 35).

Po celou tu dobu i nyní je základní institucí pro Romy rodová instituce charakterizovaná specifickými rodinnými vztahy. MANN (2001, s. 30) uvádí staré romské přísloví: „*Oda, dženo mardo, so ačhil'a čoro, oda mek goreder, so hino korkoro* (Zle je tomu, kdo je chudý, ještě hůře tomu, kdo je sám). Romská rodina má nejdůležitější a největší hodnotu. Rodina v životě Romů, byla a stále je vždy nepostradatelnou součástí. Solidarita se všemi členy rodiny je samozřejmostí. Nejdůležitější v romské rodině byly vždy děti, které symbolizovaly bohatství a štěstí. Čím více dětí rodina měla, tím vyšší byla její prestiž. V majoritní společnosti také převládá názor, že Romové se vždy živili příživnickými způsoby obživy – žebráním, krádežemi slepic, koní, potravin nebo vykládáním z karet. Je pravdou, že ještě dlouho po válce se takto některé skupiny Romů živili. Většinou se však jednalo o přídavné formy obživy, kdy výdělky nestačily na uspokojení základních lidských potřeb. Však v určitých olašských rodinách byly tyto způsoby obživy hlavním zdrojem potravy a šatstva. Pro většinu Romů to již dnes neplatí. Mezi nejčastější romská řemesla patřili kováři, kotláři, brusiči, dráteníci, výrobci dřevěného nádobí a koryt, hrncířství či výroba nepálených cihel. Na nejvyšší úroveň se však dostali Romové z kvalitních hudebnických rodů (DAVIDOVÁ, 2004, s. 55 - 99).

1.5. Romové jako předmět sociálněpolitických opatření

Zmapováním jednotlivých období nám umožní lepší náhled na postupné odsouvání Romů na okraj společnosti. V případě Československa můžeme rozlišit tři období státního zájmu či nezájmu o romskou populaci: období v letech 1918 – 1945, poválečné a postkomunistické. V **období 1918 – 1945** se veškerá snaha veřejných orgánů soustředovala na to, aby Romům, kteří žili převážně v přechodných táborech, znemožnila kočování a přiměla je tak k trvalému osídlení. Tímto netolerantním a až represivním opatřením první republiky vznikala odpor majoritní společnosti a většina obcí se obrátila peticemi svých občanů. V roce 1928 nařídilo ministerstvo vnitra soupis kočovných a potulných Romů, kterým byla vystavována cikánská legitimace. Tato dokumentace vnímaná jako nástroj neskrývané diskriminace. V Evropě bylo Československo první zemí, která vydala propracované protiromské zákony. **Období 1945 – 1989** je poválečným obdobím, které začíná spontánními, zčásti nucenými hromadnými migracemi Romů ze Slovenska do průmyslových center severních Čech a Moravy. Státní opatření v tomto období odlišný charakter. Stát z násilných a represivních nařízení přešel k paternalistické a asimilačně – výchovné politice. V roce 1959 provedly státní orgány několik razíí, při kterých zadržovali Romů, kteří se bránili usídlení. V zájmu rychlé asimilace

byly státem zřízeny další opatření, která se zaměřovala především na povinné zaměstnávání, bydlení sociálně znevýhodněných obyvatel, rozptyl romských rodin mezi majoritní společnost, povinnou školní docházku a účast na systému zdravotní péče (FÓNADOVÁ, 2014, s. 22-25).

ŠOTOLOVÁ (2001, s. 19) uvádí: *„Za účelem zrušení romských osad a omezení vyšší koncentrace Romů na jednom místě provedly státní orgány na konci šedesátých let v souladu s vládní koncepcí tzv. „řízený rozptyl“ do té doby kompaktních romských komunit. V rámci této akce bylo vysídleno a přesunuto necelých 500 romských rodin zejména ze Slovenska do oblastí Čech a Moravy.“* Aby asimilace Romů proběhla v co nejkratším časovém období, zavedlo tehdejší československé socialistické státní řízení další opatření, které se zaměřovali na oblast povinného vzdělávání, řešení bydlení sociálně znevýhodněných obyvatel ze státního rozpočtu, povinnost školní docházky a účast na systému zdravotní péče. Na počátku 70. let tuto koncepci nahrazuje nová koncepce „společenské integrace“, která se od původní lišila svým nerepresivním přístupem. Přesto se tvorba a realizace uskutečnila bez přítomnosti Romů, proto se můžeme domnívat, že nebyla otázkou etnickou, ale spíše součástí třídní otázky. V rámci tohoto vzdělanostního vzestupu a dalších aktivit se Romové do společnosti neintegrovali, ale vydali se na cestu výrazné asimilace. O následcích koncepce společenské integrace. FÓNADOVÁ (2014, s. 24 - 25) uvádí: *„Přecenění materiálních faktorů a ignorace etnokulturních odlišností pak způsobily, že navzdory dílčím úspěchům (zlepšení školní docházky romských dětí, lepší bydlení romských rodin a kvalitnější zdravotní a sociální péče o Romy) svědčily dosažené výsledky paradoxně spíše o institucionálním rasismu či diskriminaci.“* Předchozí komunistický režim praktikoval k Romům i ostatním národnostním menšinám politiku formou nucené asimilace. Snažil se o vysokou míru úspěšnosti při, kvůli které došlo u mnohých z nich k přetrhání sociálních vazeb v širší rodině. Cílem bylo dosažení co nejvyšší míry homogenní společnosti. **Období po roce 1989** přináší významné zlepšení z pohledu lidského rozvoje. Mění se státní politika ve vztahu k menšinám jako celku. Je kladen důraz na občanskou svobodu a rovnost (JAKOUBEK, BUDILOVÁ, 2008, s. 179). Romům se částečně zvýšily příjmy a zlepšily se také možnosti přístupu k veřejným službám i zdravotní péči. Na druhou stranu, dosažitelné výsledky nebyly ekonomicky udržitelné. Po pádu socialistického režimu se Romové ocitly na samém začátku. Jejich nízká kvalifikace v doprovodu etnického původu začala Romy v nových podmínkách značně znevýhodňovat. Zaměstnání si Romové hledali již mnohem hůře, než před rokem 1989. Vzniká tak nový fenomén „nová chudoba“, který zdaleka není tak lhostejný k příslušnosti a etnicitě. Sociální třída, etnická příslušnost se stávají významnými ukazateli chudoby. Integrace Romů do české

společnosti způsobuje mnoho problémů, Ekonomická, sociální a kulturní exkluze Romů se začíná projevovat výskytem sociálně patologických jevů, jako jsou kriminalita, kuplířství, prostituce, narkomanie a lichva (FÓNADOVÁ, 2014, s. 26 - 27).

FRIŠTENSKÁ, VÍŠEK (2002, s. 48) uvádí: „*Nový stát vsadil na všechno na národnostní a tím i občanskou emancipaci Romů. Během formování státní podpory rozvoje romské kultury, tradic, literatury, apod. však tiše a nenápadně, zato však velmi rychle probíhal strmý sociální propad většiny příslušníků etnických Romů.*“ Multikulturní politika ČR praktikovaná vládou je převážně adresována romské komunitě, která není podstatou věci, se kterou se Romové ztotožňují. Na základě těchto opatření se můžeme setkat s tím, že opatření vlády se mívají účinkem. Romské rodiny nepotřebují emancipaci, ale rovné zacházení ze strany státu a uplatnění ve všech sférách společnosti (JAKOUBEK, BUDILOVÁ, 2008, s. 186).

Shrnutí: Pro pochopení dnešního života Romů, jejich hodnot a způsobu myšlení je nezbytné seznámit se s tím, co přecházelo v minulosti. Pozornost je věnována především pojmu Rom, vnitřnímu dělení Romů s názornou ukázkou v grafu. Poukázali jsme také na etnické charakteristiky Romů, jejich historii od příchodu do Evropy včetně sociálně právních opatření z důvodu odlišného způsobu života od majoritní společnosti.

2 ROMOVÉ V PŘEDSUDCÍCH A STEREOTYPECH

V diskusích na „romskou otázku“ dochází často k terminologickým nedostatkům a nedorozuměním. V souvislosti se stereotypy bývají zaměňovány pojmy stereotyp, předsudek, diskriminace. Pojmy spolu velmi úzce souvisí, přesto je dobré si tyto pojmy vyjasnit. Zmatky, nejasnosti v terminologii vysvětlují, že předsudek a stereotyp se ve staré literatuře překrývaly. Teprve až od 30. let minulého století se začaly profilovat samostatně. Rasa a etnicita jsou témata, která spouští stereotypizaci v jakémkoli kontextu. Romové jsou v České republice velmi viditelnou skupinou, která bývá stigmatizována na základě antropologických rysů, a tím se stávají snadným objektem pro stereotypizaci, rasové diskriminace a násilí (WEINEROVÁ, 2014, s. 9). S hrůzou mnozí z nás sledují v televizi etnické konflikty, ke kterým je třeba přistupovat jako k jiným nikoli horším. Dnešní pozornost je věnována pouze negativním jevům bez jakýchkoli náznaků, které by vysvětlovaly komentáře ze strany novinářů a publicistů. Neinformovanost o Romech a jejich specifikách souvisí s tím, že zájem badatelů o tradiční i současný život a kulturu Romů vznikl poměrně nedávno. První práce věnující se Romům vznikaly až v meziválečném období první republiky. Skutečný, systematický výzkum vzniknul až v padesátých letech pod záštitou Národopisného kabinetu akademie věd pod vedením Emílie Horvátové (ŠIŠKOVÁ, 2008, s. 128 - 129). Chování a reakce okolí ve vztahu k Romům spočívají v mnoha případech v nevědomosti, předsudcích a negativních stereotypech, které se během staletí vytvářely. Rozšiřováním poznatků o historii, etnografii, kultuře a jazyce Romů zvyšujeme předpoklad pro pochopení jejich současné situace. Česká republika je vystavena rasové a národnostní nesnášenlivosti i nedostatečné toleranci vůči jiným etnickým skupinám. Nejúčinnějším bojem proti těmto stále sílícím projevům je zvyšování informovanosti (ŠOTOLOVÁ, 2011, s. 122 – 123).

2.1 Předsudky

Předsudek je termín velmi zobecňující, určité hodnocení se však vztahuje na všechny členy skupiny. K individualitě se nepřihlíží. Předsudky jsou stabilní, velmi těžko dochází k jejich změnám. Jsou etnocentrické a iracionální, snadno odolávají rozumových argumentům. Většinou se zakládají na neúplných či nepravdivých informacích, na základě kterých dochází k legitimizování diskriminačního jednání. Předsudek může být chápán jako špatné smýšlení o jiné skupině a jednotlivých členech bez náležitého opodstatnění. Přičemž jednotlivcům jsou

pro jejich členství ve skupině automaticky přisuzovány nežádoucí vlastnosti. Jedná se tedy o jakýsi „ukvapený soud“ (ALLPORT, 2004, s. 38 - 39).

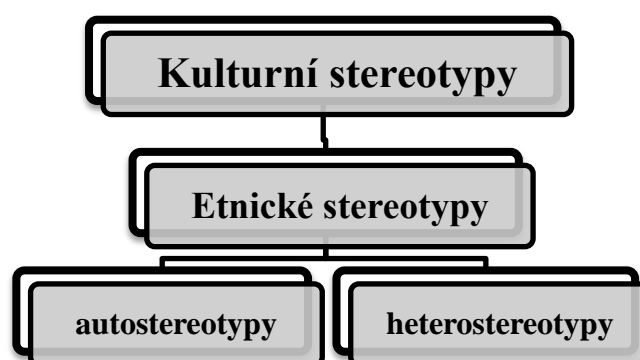
Podle HAYES (2007, s. 121) je předsudek: „*fixovaný, předem zformulovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu. Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování druhých žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení je dopředu určen nějakou libovolnou vlastností toho druhého.*“ Předsudky k Romům se v naší společnosti vyskytují z důvodu špatné informovanosti, strachu z neznáma a v neposlední řadě také kvůli nepochopení jejich kultury. Romové jsou odlišní od majoritní společnosti, mají jiný jazyk, svou osobitou kulturu, jiné hodnoty, jiný způsob k získávání obživy, jinou historii a v neposlední řadě jsou odlišní i svým vzhledem. Pokud přistupujeme k nějakému pro nás neznámému tématu, máme tendenci jej posuzovat jednolitě (ŠIŠKOVÁ, 2008, s. 89).

Podstatou neochoty a neschopnosti komunikovat s „odlišností“ je strach o své vlastní ego a osobní prostor. Vystoupit již z naučeného stereotypu znamená vynaložit velké úsilí k takovému náhledu, aby do prostoru „my“ patří také „oni“. Jestliže člověk podléhá stereotypům, místo toho, aby se snažil o eliminaci vlastních předsudků, dopouští se negativní reakce v podobě nejistoty, strachu, podezření či agrese. Neochota s neschopností vedou k vzájemnému posilování a mohou vést k agresi, konfliktům i tragédiím. Nejprimitivnější reakce na odlišnost je nemít „odlišného“ na společném území nebo odsun do uzavřené enklávy či ghett. Nejdrastičtější reakcí na odlišnost je genocida (www.varianty.cz, 2005).

2.2 Stereotypy

Stereotyp je sociální klasifikace určitých skupin formou zjednodušených, neověřitelných, zobecňujících znaků, které výslovně nebo přímo představují soubor hodnot, soudů předpokladů týkajících se určitých skupin v návaznosti na jejich vlastnosti, minulost i vývoj. Prostřednictvím stereotypů vytváříme zjednodušené konstrukce. Rozlišujeme mezi reálně existujícím světem a subjektivní percepcí světa. Zvláště národní, etnické, rodové či třídní stereotypy, které jsou vytvářeny společností, jsou velmi silné. Stereotypy jsou však nevyhnutelnou součástí sociální konstrukce a jejich podstata nemusí být pouze zavrženíhodná. Zároveň jsou zdrojem pro utváření předsudků, které prezentují mocenské vztahy, napětí i konflikty. V ČR se může jednat například o obrazy „nepřizpůsobivých Romů“ (JIRÁK,

KÖPPLOVÁ, 2003, s. 145). Stereotypy jsou často výsledkem přílišného nebo nepřiměřeného zjednodušování. Jsou jakýmsi filtrem pro další informace. Jsou poměrně odolné vůči změnám, ale funkční – usnadňují orientaci ve světě, urychlují posouzení různých aspektů nebo uspořádávají realitu. Na stereotyp můžeme nahlížet jako na pozitivní i negativní soud, který je spojen s přesvědčením. Stereotyp je sociálního původu s emočním zatížením. Etnické stereotypy patří pod podmnožinu kulturních stereotypů a dále se dělí na autostereotypy - vlastní představy o etniku a heterostereotypy - hodnocení cizích či jiných lidí (WEINEROVÁ, 2014, s. 9 – 10).

Graf č. 3: Dělení kulturních stereotypů (Horáková, 2015)

2.3 Prezentace Romů v médiích

Podle JIRÁKA a KÖPPLOVÉ (2003, s. 15) média ovlivňují: „*chování, postoje či názory jedinců, rozšiřují obzory poznání, pomáhají v politickém i spotřebitelském rozhodování, ovlivňují životní styl, ale také vyvolávají napětí a navádí ke společensky nežádoucímu jednání, uvádí v omyl a ohrožují stabilitu osobnosti.*“ Média a specifický typ sociálních komunikací, na jejichž realizaci se podílejí, představují stále významnější podobu společenského, politického a kulturního života současných společností. Rozvoj komunikačních prostředků nabízí obrovskou moc v mnoha podobách. Média jsou dnes nejpoužívanějšími pojmy současnosti. Sociologové, psychologové, novináři nebo politici o médiích hovoří i píší v nejrůznějších souvislostech a významech. Mají především na mysli tisk, rozhlas, televizi a neposlední řadě moderní komunikační systémy (JIRÁK, KÖPPLOVÁ, 2003, s. 15 – 18). Prezentaci Romů v médiích můžeme metaforicky vyjádřit jako přilévání benzínu do ohně. Žijeme v mediálním světě, ve kterém sdělovací prostředky informují nejenom o tom co se kolem nás, ale i po celém světě odehrává. Ačkoli si to mnozí z nás neuvědomují, zpravodajství je tržním systémem, které chce především zaujmout a pobavit, nikoli informovat o tom, co je závažné. Romská otázka je v posledních letech prezentována čím dál tím častěji. Novináři sdělují

veřejnosti to, co společnosti si přeje, co ji o Romech baví. Média si v dnešní době z Romů udělali „obětní beránky“ (ŘÍČAN, 2000, s. 82 – 83).

Neznám ve svém okolí snad nikoho, kdo by si alespoň jednou nepřečetl článek v novinách, „nelajknul“ příspěvek na facebooku nebo nezhlédl televizní reportáž věnující se „romské kauze“. Nejsilnějším médiem je dle mého názoru dnešní doba internet, respektive různé sociální sítě a média v podobě komerčních televizí. V médiích se Romové skloňují snad ve všech pádech. To bylo jedním ze signálů, na základě kterých se Agentura pro sociální začleňování rozhodla vypracovat „Analýzu mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012.“ Analýzou chtějí autoři vyvrátit předpoklad, že zobrazování Romů v médiích je negativně stereotypní. Etnocentrická povaha zpravodajství způsobuje, že informace o menšinách se do zpráv dostávají jen v omezené míře. Zpravidla se jedná o medializaci ve spojení s kriminalitou, nežli o kontext vysoké politiky a ekonomiky. Kriminalita Romů v médiích představuje zásadní zpravodajské výstupy. Nejčastější referované oblasti kriminality lze spíše označit jako drobnou – vandalismus, hluk, rvačky, krádeže, neplacení nájmu. Etnické menšiny zůstávají menšinami i v médiích. V případě, že získají novinářskou pozornost, pak témata, se kterými jsou spojovány, obvykle asociují přímo nebo skrytě potíže či ohrožení majority. Témata, která jsou významná pro každodenní život etnických skupin (zaměstnání, bydlení, sociální dávky, zdraví, vzdělání, kultura, diskriminace), jsou médiím prezentována obvykle až v situaci, kdy se stávají „problémem“ nebo vyvolávají z nějakého důvodu senzaci. V českém mediálním prostředí můžeme tyto charakteristiky vztáhnout jednoznačně k romské menšině. Prezentace Romů v médiích je symbioticky propojena s kriminálními příspěvky. Způsobuje tak primární postavení a dostává se napříč do všech tematických kategorií – kriminalita (kriminální případy a přestupky), extremismus, policie, bydlení (ve smyslu soužití), zaměstnanost, školství, sociální politika, dluhy – půjčky – lichva, vyloučené lokality, činnost neziskových organizací. Dnešní společností je kriminalita spojená s Romy označována jako specificky „romská“. V oblastech, ve kterých je možné Romy zobrazit jako pachatele (v médiích je z 80 % o Romech referováno jako o pachatelích) a nikoliv jako oběti, je procento kriminality významně vyšší. Platí to zároveň i pro kriminalitu, která se dostává do příspěvků sekundárně, kvůli zveřejňování etnicity. Etnicita se dostává do médií obvykle přímo, jako označení pachatelů (KŘÍŽKOVÁ, 2012, s. 9 -25).

Etnicita není neutrální, v kontextu referování o romské kriminalitě přináší i významně negativní charakteristiky, které umožňují dramtizaci mediálních výstupů a pro novináře se tak atraktivita události zvyšuje. Od roku 1989 vznikají i romská média. Mezi prvními se objevila periodika – časopis – měsíčník *Lačho lav* (Dobré slovo). V Brně, od roku 1999 čtrnáctideník *Romano hangos* (Romský hlas). Ve Valašském Meziříčí vychází od roku 1997 „magazín nejen pro romské děti“ *Kereka* (Kruh), který vychází dodnes. Romští aktivisté založili také redakci romského vysílání v pořadu *O Roma vakeren* (Romové hovoří) v rádiu Český rozhlas. Tento pořad je vysílán dodnes (ŠIŠKOVÁ, 2008, s. 110 - 111).

Zároveň také existují nejrůznější organizace, které se dnes a denně zasluhují o boj proti diskriminaci a předsudkům. Jednou z nich je nezisková organizace IQ Roma servis se sídlem v Brně, která vznikla v roce 1997. Hlavním posláním IQ Roma servisu je být prostředníkem, který podporuje možnosti, příležitosti a odhodlání Romů na cestě jejich růstu a společenského uplatnění a chrání jejich práva a důstojnost v rámci společnosti. V roce 2013 byla oceněna jako nejúspěšnější nezisková organizace v České republice. Její celorepubliková kampaň proti předsudkům při zaměstnávání Romů s názvem „*Romové pracují a chtějí pracovat*“, která vznikla v roce 2013, je postavena na stereotypech a paradoxech. Na plakátech tak na první pohled zaujme třeba nápis "*Cikán mi vybilil byt*", menším písmem je dodáno, že to byl "*prostě nejlepší malíř*". Majoritní společnost ihned volí tu nejhorší variantu ve spojitosti s Romy a ještě než jejich oči přečtou dodatek na spodní straně plakátu, výsledkem je, že Rom byt vykradl. Tímto zobecňováním trpí většina Romů, kteří žijí běžným životem (www.iqrs.cz, www.mypracujeme.cz).

Shrnutí: Pozornost je soustředěna k předsudkům a stereotypům vůči Romům jako etnické menšině žijící v České republice. Zároveň je poukázáno na prezentaci Romů v médiích, která představují stále významnější postavení ve všech tematických kategoriích včetně sociálního vyloučení. Romové na základě odlišnosti od majoritní společnosti svým životním stylem, kulturou a mentalitou se často stávají oběťmi sociálního vyloučení.

3 KONCEPT SOCIÁLNÍHO VYLOUČENÍ

Poprvé se koncept sociálního vyloučení objevil v polovině 70. let minulého století ve Francii. Do této doby, se používal pojem chudoba, který se s postupem času jevil jako nepřesný a nedostačující. Odkazoval na materiální nedostatky, ale zcela přehlížel příčiny a jevy, které u lidí žijících na okraji společnosti byly pozorovány. Teprve až počátkem 90. let začal být tento fenomén diskutován v úzké souvislosti se změnou hospodářské a sociální reality a stal se součástí sociální politiky Evropské Unie (BROŽ, 2007, s. 6). Termín sociální vyloučení neboli sociální exkluze podle KELLERA (2014, s. 7) *„Začal být používán za zcela konkrétních okolností a šíření tohoto jevu úzce souvisí s přechodem od společnosti průmyslové ke společnosti industriální. Zatímco ta první vyvinula způsoby jak udržovat a posilovat sociální integritu, ta druhá je přímo z logiky svého rozvoje nucena čelit mocenským odstředivým tendencím, které činí z ohrožení sociální integrity jednu z nejdůležitějších výzev.“* Definování obsahu konceptu sociálního vyloučení se zabývalo a nadále zabývá mnoho zahraničních i českých autorů či aktivistů (PIERSON 2002, MAREŠ 2004, 2006, MATOUŠEK 2008, GABAL 2006) a mnoho dalších.

MAREŠ (2004, s. 18) definuje sociální vyloučení jako *„stav, kdy jedinec nebo kolektivita neparticipuje plně na ekonomickém, politickém a sociálním životě společnosti, anebo kdy jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životní standard, který je považován ve společnosti, v níž žijí, za přijatelný, a dosáhnout i té míry participace na životě společnosti, která je v ní pro její plnoprávné členy považována za žádoucí.“* Termín sociální vyloučení byl používán pro označení životního neúspěchu, který se odlišoval s rostoucím blahobytem zbylé společnosti a dle KELLERA (2014, s. 7) užívány ojediněle, výhradně jako synonyma bídy a marginality.

Chudobu a sociální vyloučení můžeme zařadit mezi aktuální problémy české společnosti. Lidé, kteří žijí na okraji společnosti je často znemožňován přístup ke kvalitnímu vzdělání a zaměstnání, které by jim zvyšovalo možnosti opětovného začlenění zpět do společnosti. Mezi nejvíce ohroženou nebo postiženou skupinou jsou Romové (GABAL, 2006, s. 4). Narodit se v současné společnosti do romské rodiny podle FÓNADOVÉ (2014, s. 9) *„znamená narodit se s velkou pravděpodobností do sociálně a ekonomicky znevýhodněné prostředí.“*

V České republice existuje tendence ke koncentraci vyloučených. Jedná se většinou o chudé Romy, buď z důvodu jejich koncentrace, která je důsledkem samovolného sestěhování romských rodin hledající levné bydlení, jejich vytlačení z vyšších sociokulturních vrstev nebo z důvodu krátkozraké praxe obecních samospráv v podobě sestěhování dlužníků a neplatičů nájmu do holobytů, přidělování bytů romským žadatelům v objektech s vysokou koncentrací příslušníků romských komunit. Na rozdíl od Slovenské republiky je situace v České republice odlišná zejména v tom, že neexistují čistě romské osady bez základní infrastruktury a vybavení. I bez empirické opory můžeme předpokládat, že pro Českou republiku jsou spíše typická městská ghetta, mezi která můžeme zařadit celé obce nebo jejich čtvrtě (Chánov), skupiny ulic či samotné ulice (Bratislavská ulice v Brně) nebo také i samostatné budovy (medializovaná Matiční ulice nebo domy s holobyty). Je nutné si uvědomit, že ne všechny vyloučené lokality mají převahu romského osídlení. Mnohdy je problémem určit kdo je a kdo není Rom. Zároveň ne všichni Romové bydlí v sociálně vyloučených lokalitách (MAREŠ, 2006, s. 12 – 13).

3.1 Druhy sociálního vyloučení

Sociálním vyloučením můžeme analyticky rozlišit mechanismy, ve kterých se sociální vyloučení projevuje. V rámci sociálního vyloučení bylo poukazováno na jeho multidimenzionální, dynamickou povahu a schopnost zahrnout širokou sociální oblast. Především se jedná o vyloučení v oblasti ekonomické, kulturní a sociální, symbolické, politické a prostorové (MAREŠ, 2006, s. 22).

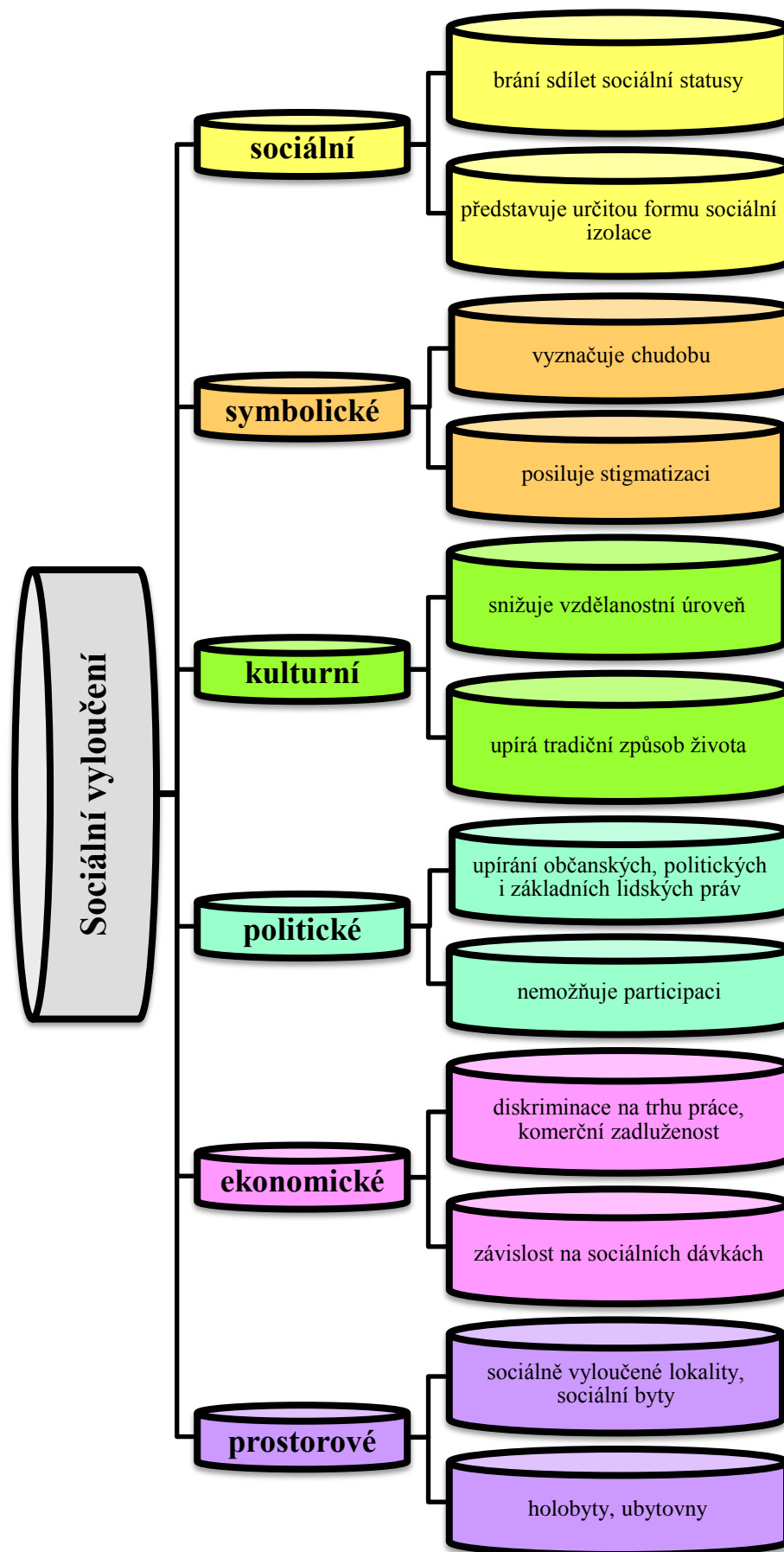
Ekonomické vyloučení je zdrojem, ale také důsledkem chudoby, představuje vyloučení ze životního standardu ve společnosti formou vyloučení nebo znevýhodnění jedinců na trhu práce, jehož výsledkem je nezaměstnanost (MAREŠ, 2006, s. 22). Adaptace na ekonomické vyloučení směřuje na sféru černé ekonomiky a černého trhu práce, včetně závislosti na sociálních dávkách. Příčinou uzavření trhu práce může znamenat nejenom diskriminaci a nedostatek pracovních příležitostí, ale také vysokou zadluženost jedinců nebo ztrátu pracovních návyků (BROŽ, 2007, s. 11). **Kulturní vyloučení** znamená upření práva na participaci kultury a sdílení kapitálu společnosti. Kulturní vyloučení je jeden z hlavních ukazatelů vyloučení v oblasti vzdělávání, které vede k nízké vzdělanostní úrovni. Nízká vzdělanost ovlivňuje příslušníky romské komunity nezaměstnaností a vede ke klesajícímu

reálnému příjmu. Může se zdát, že jde o oprávněné odmítání ze strany zaměstnavatele k romskému uchazeči o zaměstnání z důvodu nízké kvalifikace, ale odmítnutí může také mít rasový podtext, který se nedá prakticky postihnout (KAPLAN in Kolektiv autorů, 1999, s. 342). **Sociální vyloučení** brání sdílení určitého sociálního statusu. Jedná se o neumožnění účasti v politických, kulturních a sociálních systémech podmiňující sociální integraci jedince do společnosti. MAREŠ (2006, s. 22) doplňuje, že prohlubování symbolického vyloučení je často realizováno prostřednictvím médií, které o Romech mnohdy šíří negativní stereotypy. **Symbolické vyloučení** je spojené se stigmatizací jedinců a skupin, které jsou vnímány jako odlišné a vyčleňovány z hlavního proudu společnosti. Symbolické vyloučení se také odehrává v rovině charakteristik, které většinová společnost sociálně vyloučeným osobám přisuzuje. Přesto, že tato označení nemusí být pravdivá, v důsledku se pravdivá stávají (BROŽ, 2007, s. 13). **Politické vyloučení** odepírá občanská, politická i základní lidská práva určitým jedincům a skupinám, s důsledkem vyloučení z vlivu na společnost a vlastní osud (MAREŠ, 2006, s. 22). **Prostorové vyloučení** se projevuje koncentrací vyloučených s kumulací rizikových vlivů v sociálně vyloučených lokalitách. Výraznými prvky prostorového vyloučení může být špatné životní prostředí, omezená nebo zcela chybějící dopravní dostupnost a infrastruktura, neadekvátní občanská vybavenost v oblasti zdravotnictví a školství. Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit bývají velmi často na základě adresy bydliště stigmatizováni (BROŽ, 2007, s. 10). Při procesu sociálního vyloučení můžeme rozlišit několik hlavních komponentů: chudobu a nízký příjem; nedostatečný přístup na trh práce; slabou či neexistující sociální podporu a nefunkční sociální sítě; dopad lokálního prostředí - charakteristik sousedství; vyloučení z přístupu k sociálním službám, vyloučení z rodiny a pospolitostního systému, které zajišťují osobní integraci (PIERSON, 2002, s. 8). Integrace sociálně vyloučených lokalit spadá do kompetencí Ministerstva práce a sociálních věcí, ale také mezi významné iniciační a poradní orgány v podobě Rady vlády pro záležitosti romské komunity a Rady vlády pro národnostní menšiny. Základem úspěšnosti je vzájemná spolupráce na všech úrovních jednotlivých partnerů přispívajících k začlenění sociálně vyloučených romských komunit (GABAL, 2006, s. 5).

MAREŠ, SIROVÁTKA (2008, s. 279) připouštějí, že jednotlivé druhy sociálního vyloučení se mohou překrývat a vytvářet multidimenzionální deprivaci. Vyloučení tak může oslabovat pozitivní vliv jednotlivých opatření, která podporují sociální začlenění v dimenzi vyloučení. Například opatření sociální politiky, která se zaměřuje na pomoc imigrantům v ekonomické dimenzi (dostupnost sociálních dávek, bydlení) nemusí vůbec přinést jejich sociální začlenění. Hlavním důvodem může být faktor odmítání okolní komunity v rámci

neuznání těchto osob jako rovnocenných členů společnosti nebo v případě, že se tyto osoby sami před okolní komunitou uzavřou a odmítají kultury a hodnoty dané společnosti.

V rámci mého prvního zaměstnání jako poradenský a terénní sociální pracovník jsem měla možnost pracovat v sociálně vyloučené romské lokalitě v centru Brna. Mojí lokalitou byl Cejl s přilehlými ulicemi Bratislavská, Francouzská, Vranovská aj. Po tříměsíční zkušební době jsem již byla klíčovým pracovníkem téměř osmdesáti uživatelů terénní služby. Cílovou skupinou byli Romové z Brna. Mezi nejčastěji řešené zakázky, se kterými jsem se v sociálně vyloučených lokalitách v Brně setkala, patřila lichva – komerční zadluženost, dluhová problematika – neplacení nájemného, dluhy na komunálním odpadu, nezaměstnanost, bytová problematika – zdevastované společné prostory pavlačových domů nebo nevyhovující bytové podmínky a narušené sousedské vztahy v rámci společného soužití. Nyní pracuji jako koordinátor projektu sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v Třebíči. Oproti Brnu je Třebíč malým městem, kde žije i v přilehlých obcích zhruba 350 Romů. I přesto, se zde nacházejí sociálně vyloučené lokality, které řeší stejně nepříznivé životní situace jako v Brně.

Graf č. 4: Druhy sociálního vyloučení včetně důsledků (Pitnerová, Horáková, 2015)

3.2 Sociálně vyloučená lokalita

Sociálně vyloučené lokality na území České republiky tvoří nejenom jednotlivé domy, ale také celé městské čtvrti, které jsou obývány stovkami či dokonce tisíci obyvateli. Prostor sociálně vyloučených lokalit je místem, do něhož jsou sociálně vyloučení odkázáni, zároveň i místem, které se na jejich vyloučení podílí. Hranice těchto lokalit mohou být symbolické (lokalita je vnímána jako tzv. „špatná adresa“, hovoří se o ní jako o „domu hrůzy“, „ghettu“, nebo „Bronxu“). Fyzické hranice lokality představují oddělenost od ostatní obytné zástavby průmyslovou zónou, frekventovanou silnicí apod.). V obou případech si však existenci těchto hranic uvědomují ti, kteří danou lokalitu obývají, ale i ti, kteří žijí mimo ni. Velikost a počet obyvatel nepředstavují společné znaky sociálně vyloučené lokality. Další charakteristikou těchto lokalit může být nedůvěra ke státním i samosprávním institucím, jako je policie, sociální odbory či pracovní úřady. Lokality vykazují vysokou míru sociálně patologických jevů a kriminality (GABAL, 2006, s. 10). Z vyloučených lokalit se ztrácí sociální struktury v podobě institucí charakterizující organizovanou industriální společnost (trh práce, instituce sociálního státu, odbory, ale také tradiční rodina). Lidé, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách, se zároveň pohybují v prostředí bez placené práce na legálním pracovním trhu, v prostoru s rostoucím násilím a zhoršujícími se životními podmínkami, které se stávají negativním objektem majoritní společnosti (MATOUŠEK, 2013, s. 403 - 404).

V lokalitě kde pracuji, není výjimkou, že Romové vedením města byli nepřirozenou formou stěhováni do jedné lokality tak, aby nebyli vidět, zároveň si tak mohli žít svým vlastním životem. Tato lokalita však byla v roce 2003 zapsána na seznam UNESCO a Romové se stali terčem pomluv a nenávisti místních obyvatel, protože obývají jednu z lukrativních lokalit města. Několik romských rodin má v lokalitě vlastní rodinné domy, které byly děděny z generace na generaci. Většina rodin bydlí v menších městských bytech nebo na místních ubytovnách. Nikdo z nich nebydlí v azylových domech. Komplikovanější jsou situace při hledání pronájmu bytů. Jakmile realitní makléř nebo pronajímatel zjistí, že zájem o pronájem bytu má romská rodina, schůzku si domluví, ale většinou nepřijde. Dnes se již z takovými inzeráty nesečkávám, ale před šesti lety nebyly výjimkou ani inzeráty v novinách na pronájem bytu se značkou: kuřáky, zvířata a Romy ne!

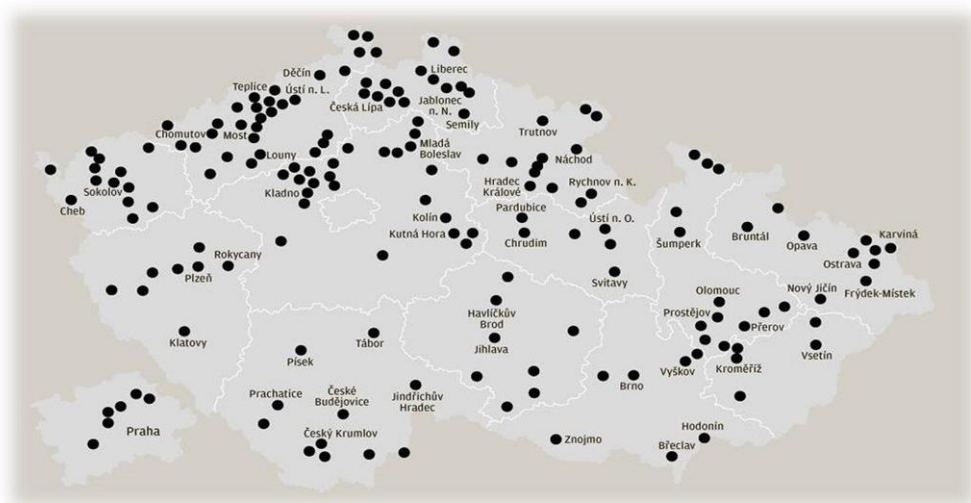
Podle Ministerstva pro místní rozvoj (2008, s. 7) není vznik sociálně vyloučených lokalit etnickým problémem, jedná se spíše o samovolnou koncentraci aktivit a rozdělení bohatství.

Podle Paretova pravidla charakterizujeme situaci, která vznikla na základě samovolného rozlišení: 80% bohatství vlastní 20% lidí a naopak 80% lidí se dělí o jeho zbývajících 20%. Bohatší část obyvatelstva tíhne k bohatšímu, postupně se stěhuje do měst. Jejich příliv regulují ceny nemovitostí. Město se tak stává „dobrou adresou“, přičemž na „špatné adrese“ se koncentruje chudoba. Vyloučené lokality podle MATOUŠKA (2013, s. 403) mohou představovat „*svěbytný sociální svět založený na vlastních hodnotách, normách a institucích. Místo bank lichva, místo trhu černá ekonomika, místo policie a soudů nadvláda gangů apod.*“

GABAL (2006, s. 10 - 11) definuje pojem *sociálně vyloučená romská rodina*, na kterou nahlíží ze dvou hledisek. První hledisko pojednává o členech rodiny, kteří se sami jako Romové definují nebo jsou takto vnímáni širším okolím (zákonodárci, institucemi, veřejností). Druhým hlediskem může nahlížet na vyloučené romské rodiny, jako na ty, které uvízly v pasti sociálního vyloučení, obývají lokalitu, která je odborníky označována jako sociálně vyloučená romská lokalita. Lidé, kteří se ocitli v prostředí sociálního vyloučení, si za účelem snazšího přežití vytváří specifický systém efektivních strategií, norem a návodů pro život. Vyloučené lokality představují extrémní sociální rozdíly a nerovnosti ve společnosti. Jasně ukazují koncentraci ve zřetelných a ohraničených prostorách ty, kteří jsou extrémně chudí a společností jsou vnímáni jako nepřizpůsobitelní. Sociálně vyloučené romské lokality mohou vznikat především v důsledku: přirozené stěhování chudých romských rodin do lokalit, které jsou cenově dostupnější nebo vytlačování romských rodin z lukrativních obytných lokalit do přiděleného náhradního bydlení s vyšší mírou romských obyvatel popř. na základě řízeného sestěhování neplaticích, někdy považovaných za „nepřizpůsobivé“ do ubytoven a holobytů. SAMKOVÁ (2011, s. 48 – 49) uvádí: „*Na vzniku romských ghett v Čechách významným způsobem podílela bytová politika, regulace nájemného, která vedla k divokému vystěhování zejména těch, kteří se neuměli dostatečně právním způsobem bránit, nezaměstnanost či další jevy. Nepominutelným důvodem vzniku a přetrvávání ghett je avšak právě sebeochrana Romů před existenciální samotou. Pokud se tento vnitřní pocit samoty v cizím světě nepodaří odstranit, pokud se „náš“ svět nestane i „jejich“ světem, nemže přinést snaha o eliminaci romských ghett pozitivní výsledek.*“

V diplomové práci nemohu nabídnout aktualizovanou verzi Gabalovy analýzy, jelikož je v procesu zpracování a vyhodnocování zjištěných dat. Monitoring jednotlivých sociálně vyloučených lokalit pro aktualizaci probíhal v roce 2014 plošně po celé České republice. Aktualizovaná verze bude k dispozici pravděpodobně v květnu roku 2015. Z tohoto důvodu, alespoň pro představu uvádím Gabalovu mapu sociálně vyloučených lokalit v České republice

z roku 2006, která zahrnuje celkem 310 sociálně vyloučených lokalit, ve kterých odhadem žilo šedesát až osmdesát tisíc lidí.

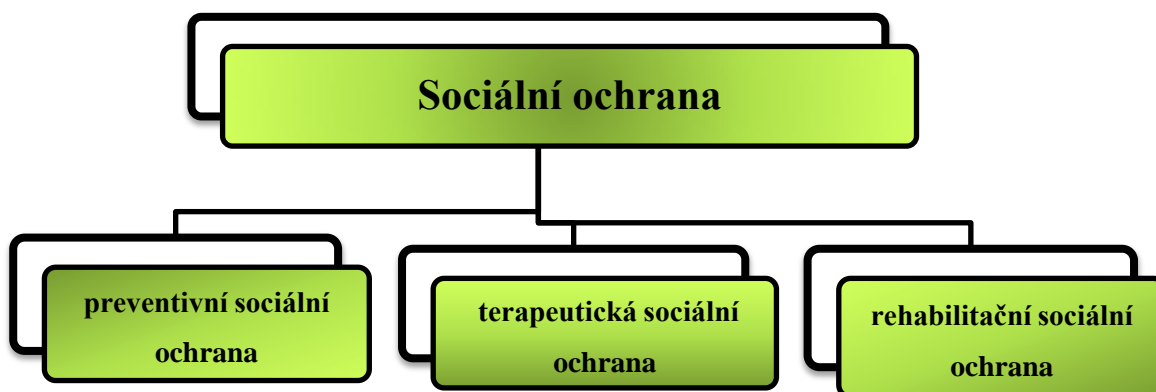
OBR. č. 2: Mapa sociálně vyloučených romských lokalit

V diplomové práci nemohu nabídnout aktualizovanou verzi Gabalovy analýzy, jelikož je v procesu zpracování a vyhodnocování zjištěných dat. Monitoring jednotlivých sociálně vyloučených lokalit pro aktualizaci probíhal v roce 2014 plošně po celé České republice. Aktualizovaná verze bude k dispozici pravděpodobně v květnu roku 2015. Z tohoto důvodu, alespoň pro představu čtenáře uvádím Gabalovu mapu sociálně vyloučených lokalit v České republice z roku 2006, která zahrnuje celkem 310 sociálně vyloučených lokalit, ve kterých odhadem žilo šedesát až osmdesát tisíc lidí.

Shrnutí: Kapitola proniká hlouběji do konceptu sociálního vyloučení. Vymezuje oblasti sociálního vyloučení, se kterými se Romové dnes a denně potýkají. Kapitole také definuje Romy, jako sociálně vyloučenou etnickou skupinu včetně sociálně vyloučené lokality s názornou ukázkou v grafu.

4 SYSTÉM SOCIÁLNÍ OCHRANY

Sociální ochrana zastřešuje všechny obligatorní a fakultativní soustavy sociální solidarity. Definuje soubor sociálního zabezpečení, sociální péče a sociálních a zdravotních služeb. Je zároveň také souhrnným označením všech soustav, nástrojů, politik, které zabezpečují záměry usilující o zdravotní a sociální ochranu, sociální začlenění všech občanů. Intenzivně usiluje o boj proti sociálnímu vyloučení a chudobě. V rámci sociální ochrany nehraje hlavní roli to, kdo pomoc poskytuje, důležité je, že jsou občanům zajištěna nezadatelná práva na důstojný život, rodinu, práci, sociální bezpečnost a minimální životní úroveň. V literatuře se můžeme setkat i se staršími pojmy, které označují různé formy veřejné sociální solidarity (chudinská péče, chudinské zákonodárství, dělnické pojištění). V Evropě se od 16. do 19. století souhrnně označovaly instituce, které se zabývaly sociální pomocí, péčí o ochranu chudých občanů. Systémově můžeme rozlišit tři druhy sociální ochrany člověka: preventivní, terapeutická a rehabilitační. **Preventivní sociální ochrana** zahrnuje především výchovné a kontrolní mechanismy, které předcházejí nebo zpomalují procesy sociálního vyloučení. Tyto mechanismy jsou zastoupeny v podobě služeb veřejného zdravotnictví, poradenství, terénní sociální prací včetně všech forem dohledu, dozoru a inspekce. **Terapeutická sociální ochrana** je ve většině případů individuální. Reaguje na vzniklou sociální potřebu člověka. Je poskytována povinně (obligatorně) nebo dobrovolně (fakultativně) tak, aby ochránila člověka před zánikem nebo aby mu pomohla zvládnout všechny sociální změny, které není sám schopen zvládnout ani s pomocí rodiny. **Rehabilitační a integrační sociální ochrana** je nejmladší odvětví sociální ochrany, které pomáhá setrvat nebo se zpět začlenit do přirozeného sociálního prostředí. Cílem je zachovat či obnovit obvyklé činnosti, funkce, role (MATOUŠEK, 2013, s. 236 - 237).

Graf: č. 5: Oblasti sociální ochrany (Horáková, 2015)

4.1 Romové v systému sociální ochrany

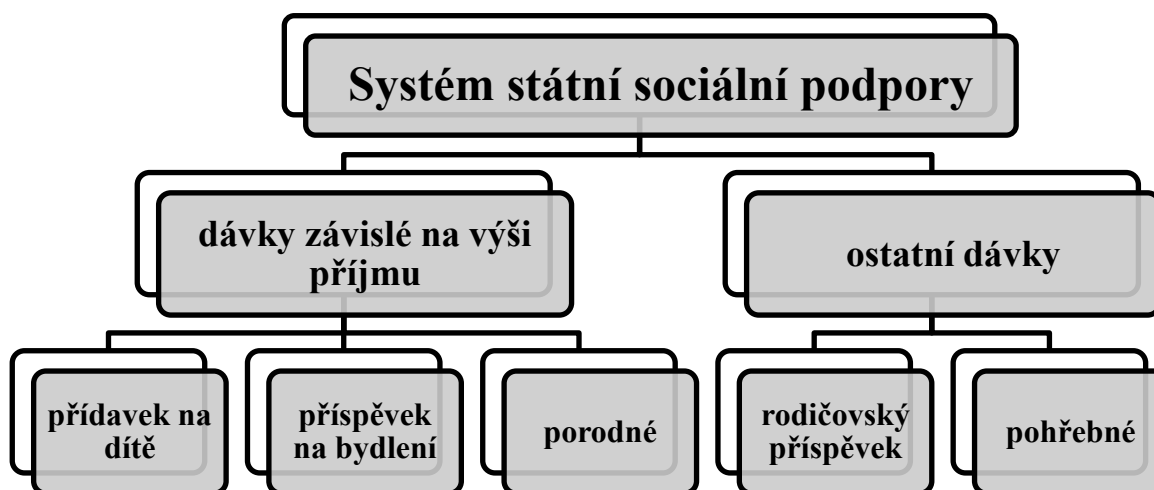
V souvislosti s politicko-ekonomickými změnami v České republice došlo po roce 1989 k zahájení procesu transformace v oblasti sociálních služeb. Začalo období bouřlivých změn, jelikož sociální systém nebyl připraven na řešení sociálních důsledků plynoucích z realizace ekonomické reformy. Ovlivněn byl celý proces transformace sociálního systému a sociální politiky. Nový zákon o sociálních službách vznikl více než deset let. To bránilo sociálním službám v jejich dalším rozvoji. Skutečný rozvoj v oblasti služeb sociální péče nastal až po účinnosti zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách (ČÁMSKÝ, SEMBDNER, KRUTILOVÁ, 2011, s. 9). Sociální oblast je podle NAVRÁTILA (2003, s. 378) „*je nejčastějším a nejintenzivnějším místem setkávání institucí státu a obcí a jejich prostřednictvím celé veřejnosti s problematikou života romské komunity, s jeho odlišnostmi a problémy a je zřejmě také jedním z informačních zdrojů pro existující výraznou společenskou distanci.*“

Romové jsou podle údajů výrazně častějšími příjemci sociálních redistribucí. Majoritní společností jsou v systémech sociální ochrany považováni za skupinu problémovou až konfliktní. Nemůžeme však problémové charakteristiky vztahovat na všechny Romy obecně, se závislostí na sociálním systému se můžeme také setkat i u majoritní společnosti. Romové oproti majoritní společnosti umí využít všech dostupných prostředků, jen aby zajistily svůj požadavek. O svých právech jsou mnohdy daleko informovanější, než by se mohlo zdát. Nemají žádný ostych, proto se nebojí své problémy řešit nejlépe od nejvyšších orgánů k těm nejnižším. Dalo by se říci, že bravurně zvládají prokázat své nároky svojí asertivitou a vynalézavostí. K dosažení cíle využívají i křik, gestikulaci a neberou ohled na ostatní. Nepravdivě uvedené informace nejsou u Romů nijak výjimečné a často vedou k jejich prospěchu. Tato sociální dovednost je předávána jako nezbytná součást jejich života (NAVRÁTIL, 2003, s. 378)

Na internetu, televizi i novinách, se poměrně často objevují informace, že Romové jsou zvýhodněni při pobírání sociálních dávek. Je to opravdu tak? Ministerstvo práce a sociálních věcí s Úřady práce se těmito výroky brání a zdůrazňují, že právní předpisy neupravují zvláštní pravidla pro vyplácení sociálních dávek příslušníkům národnostních menšin, tzn. ani Romům.

4.2 Systém státní sociální podpory

Systém státní sociální podpory vznikl v roce 1995, je upraven zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů jako státní pomoc dětem a rodinám na krytí nákladů na výživu a některé sociální události podmíněných výší příjmů a trvalý přihlášením na území České republiky. Jedná se o systém pomoci rodinám ze státního rozpočtu. Tento systém můžeme také označit jako státem organizovaný transfer prostředků mezi bohatými a chudými rodinami (TOMEŠ, 2009, s. 263). *Systém tvoří určitou mozaiku dávek, které se poskytují v závislosti na příjmu, jsou přídavek na dítě, příspěvek na bydlení, porodné. Ostatními dávkami státní sociální podpory jsou rodičovský příspěvek a pohřebné.*

Graf. č. 6: Systém státní sociální podpory (Horáková, 2015)

Příjmy rozhodné pro nárok na dávky státní sociální podpory zahrnují převážně příjmy závislé na činnosti, příjmy z podnikání či jiné samostatné činnosti. Dále se pak jedná o dávky nemocenského a důchodového pojištění a podporu v nezaměstnanosti při rekvalifikaci včetně dalších příjmů z ciziny. Do rozhodného příjmu se započítávají příjmy, které jsou po odpočtu pojistného na sociální pojištění, příspěvku na sociální politiku zaměstnanosti, pojistného ve veřejné zdravotní pojištění. Po odpočtu daně z příjmu nebo vynaložených výdajů na jejich dosažení, zajištění a udržení podle zákona o dani z příjmu. Úplný výčet rozhodných příjmů je uveden v paragrafu pět zákona o státní sociální podpoře. Žádosti o poskytování dávek státní sociální podpory. Orgány státní sociální podpory, které vykonávají státní správu dle zákona o 117/2005, Sb. jsou Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu a Ministerstvo práce a sociálních věcí. **Přídavek na dítě** je základní

dlouhodobou dávkou, na kterou má nárok nezaopatřené dítě, jestliže rozhodný příjem rodiny nepřevyšuje součin částky životního minima rodiny a koeficient 2,4. Přídavek na dítě je poskytován ve třech výších podle věku dítěte (ODEHNALOVÁ, 2014, s. 15).

Věk nezaopatřeného dítěte v rodině	Výše přídatku na dítě v Kč měsíčně
do 6 let	500
od 6 do 15 let	610
od 15 do 26 let	700

TAB. č. 1: výše přídatku na dítě (Horáková, 2015)

Rodičovský příspěvek je dávkou, na kterou má nárok rodič, který po celý kalendářní měsíc osobně, celodenně a řádně pečuje o dítě, které je nejmladší v rodině. Maximální vyčerpání celkové částky do 220 000 Kč, nejdéle do 4 let věku dítěte. Příjmy rodiče nejsou sledovány, proto rodič může při nároku na výplatu rodičovského příspěvku zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností. Podmínkou je, že alespoň jednomu z rodičů v rodině lze stanovit k datu narození dítěte 70% 30násobku denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem či převzetí dítěte dle zákona o nemocenském pojištění si může rodič zvolit výši a tím i zároveň délku pobírání této dávky. Maximální měsíční výše rodičovského příspěvku se stanoví na základě vyměřovacího základu:

- a) pokud 70% 30násobku denního vyměřovacího základu je nižší nebo rovno 7600 Kč, rodičovský příspěvek může činit nejvýše 7600 Kč;
- b) pokud 70% 30násobku denního vyměřovacího základu převyšuje 7 600 Kč, je výše rodičovského příspěvku omezena touto částkou, maximálně však výše rodičovského příspěvku může činit 11 500 Kč za měsíc (Zákon č. 117 ze dne 26. 5. 1995 o státní sociální podpoře. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995).

V případě, že vyměřovací základ lze stanovit u obou rodičů, vychází se z toho, který je vyšší. Volbu výše rodičovského příspěvku je možno měnit jedenkrát za tři měsíce, nelze provést zpětně. Pokud ani jednomu z rodičů nelze uvedený vyměřovací základ stanovit, náleží rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7600 Kč do konce 9. měsíce věku a od 10 měsíce věku 3800 Kč měsíčně do 4 let věku dítěte. Příjmy rodiče nejsou sledovány. Rodič se může při nároku na výplatu rodičovského příspěvku podílet a zlepšovat sociální situaci rodiny výdělečnou činností. Musí však v této době zajistit péči o dítě jinou zletilou osobou (Zákon č. 117 ze dne 26. 5. 1995 o státní sociální podpoře. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995).

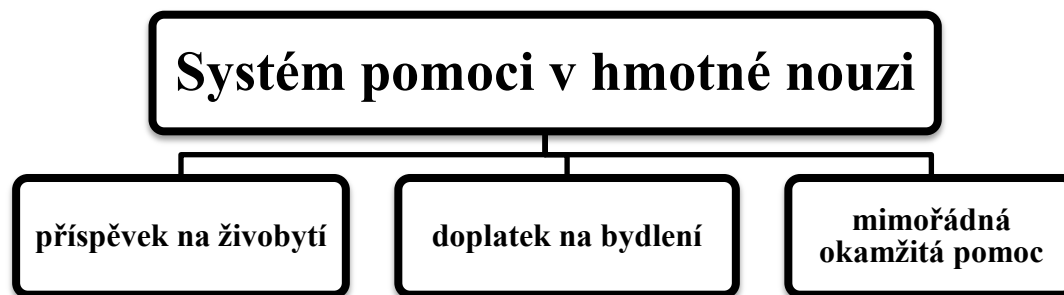
Příspěvek na bydlení je dávka, která přispívá na náklady na bydlení rodinám, jednotlivcům a nízkými příjmy. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu přihlášený v bytě k trvalému pobytu, jestliže 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny nestačí k pokrytí nákladů na bydlení. Zároveň těchto 30 % (v Praze 35 %) příjmů rodiny je nižší než příslušné normativní náklady stanovené zákonem. Výplata příspěvku na bydlení je omezena na období 84 měsíců za posledních 10 kalendářních let. Omezení se nevztahuje na domácnosti, ve které žijí osoby starší 70 let a pro osoby se zdravotním postižením, které bydlí v upravených nebo pro ně postavených bytech (Zákon č. 117 ze dne 26. 5. 1995 o státní sociální podpoře. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995).

V podobě právní úpravy pro děti narozené od 1. ledna 2015 je porodné dávkou, na kterou má nárok žena, která porodila své první nebo druhé živé dítě. Podmínkou je, že příjem v kalendářním čtvrtletí předcházejícím narození dítěte byl nižší než 2,7násobek životního minima rodiny. Výše porodného činí 13 000 Kč na první dítě, na druhé dítě je vypláceno 10 000 Kč. Porodné se vyplácí jednorázově. **Pohřebné** je dávkou, na kterou má nárok osoba, jež vypravila pohřeb nezaopatřenému dítěti, nebo osobě, která byla rodičem nezaopatřeného dítěte. Podmínkou je, že zemřelá osoba měla ke dni úmrtí trvalý pobyt na území ČR. Podmínka trvalého pobytu a bydliště se nezjišťuje pro nárok na pohřebné, jestliže jde o dítě mrtvě narozené. Pohřebné se vyplácí jednorázově. Výše pohřebného je stanovena pevnou částkou 5 000 Kč (Zákon č. 117 ze dne 26. 5. 1995 o státní sociální podpoře. In *Sbírka zákonů České republiky*. 1995).

Většina uživatelů využívající naši službu jsou romské vícedětné rodiny, které splňují nárok na výplatu přídatku na dítě, příspěvek na bydlení i rodičovský příspěvek, který si bez výjimky volí na čtyři roky. Částky za dávky státní sociální podpory však mnohdy nestačí na základní životní potřeby a velmi často jsou naši uživatelé také příjemci dávek pomoci v hmotné nouzi.

4.3 Systém pomoci v hmotné nouzi

Systém pomoci v hmotné nouzi upravuje: **zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi**, ve znění pozdějších předpisů, **zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu**, ve znění pozdějších předpisů a **vyhláška č. 389/2011 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi** (Zákon č. 111 ze dne 14. 3. 2006 o pomoci v hmotné nouzi. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006).

Graf. č. 7: Systém pomoci v hmotné nouzi (Horáková, 2015)

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu stanovuje životní minimum jako minimální hranici peněžních příjmů (dále jen příjem) fyzických osob (dále jen osoba) k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb a existenční minimum jako minimální hranici příjmů osob, která se považuje za nezbytnou pro zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb na úrovni umožňující přežití. Dále upravuje způsob posouzení, zda příjmy osob dosahují částek životního minima nebo existenčního minima. Životní minimum ani existenční minimum nezahrnuje nezbytné náklady na bydlení; poskytování pomoci k zajištění úhrady nezbytných nákladů na bydlení stanoví zvláštní právní předpisy. Životní minimum jednotlivce činí měsíčně 3 410 Kč. Za jednotlivce se pro účely tohoto zákona považuje osoba, která není společně posuzována s jinými osobami. Částka existenčního minima osoby činí měsíčně 2 200 Kč. Existenční minimum nelze použít u nezaopatřeného dítěte, poživatele starobního důchodu nebo u osoby invalidní ve třetím stupni a u osoby starší 68 let. Pro posouzení toho, zda příjem osoby dosahuje částky životního minima nebo existenčního minima, se porovnává úhrn jejich započitatelných příjmů s částkou životního minima nebo existenčního minima. V případě, že jsou osoby posuzovány podle tohoto zákona společně, porovnává se úhrn započitatelných příjmů všech společně posuzovaných osob s úhrnem částek životního minima posuzovaných osob. Nestanoví-li zvláštní právní předpisy jinak, zjišťují se příjmy posuzovaných osob vyplacené v kalendářním měsíci, který předchází kalendářnímu měsíci. V tomto měsíci se se posuzuje, zda příjmy osob dosahují částek životního minima nebo existenčního minima (Zákon č. 110 ze dne 14. 3. 2006 o životním a existenčním minimu. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006).

Příspěvek na živobytí je základní dávkou, která pomáhá osobě či rodině při nedostatečném příjmu. Nárok na příspěvek na živobytí vzniká osobě či rodině, pokud po odečtení přiměřených nákladů na bydlení nedosahuje příjem této osoby či rodiny částky živobytí. Částka této dávky je stanovena pro každou osobu individuálně, na základě

hodnocení její snahy a možností. V rodině se jednotlivé částky na živobytí osob sčítají. Částka na živobytí se odvíjí od částek existenčního a životního minima. **Doplatek na bydlení** je dávka, která řeší nedostatek příjmu k uhrazení nákladů na bydlení, kde nestačí vlastní příjmy osoby či rodiny včetně příspěvku na bydlení ze systému státní sociální podpory. Je ji možno poskytnout vlastníku užívajícímu byt, nebo jiné osobě, která užívá byt na základě smlouvy, rozhodnutí, nebo jiného právního titulu. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (nájem, služby s bydlením, nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí (Zákon č. 111 ze dne 14. 3. 2006 o pomoci v hmotné nouzi. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006).

Mohu potvrdit, že uživatelé využívající naši službu jsou příjemci dávek hmotné nouze v podobě příspěvku na živobytí, doplatku na bydlení i mimořádné okamžité pomoci. Mimořádná okamžitá pomoc je čerpána zejména nejčastěji čerpána na doplacení částky do výše existenčního minima nebo v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima; na nákup nebo opravu předmětů, které jsou určeny k dlouhodobé potřebě – pračka, lednička, varná konvice popř. na odůvodněné náklady, které vznikají v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí – příspěvek na učebnice, uhrazení zpoplatněné výuky plavání v rámci tělesné výchovy apod.

Životní podmínky Romů mnohdy limitovány převážně nekvalitním bydlením. Romové se často potýkají s tím, že si nemohou, neumějí či nechtějí zajistit a udržet byt, platit nájem, poplatky za služby nebo hypotéku. Situace vedou k soudnímu vystěhování, vysídlování z určitých oblastí i častějším sporům s úřady. (JAKOUBEK, BUDILOVÁ, 2008). Romské domácnosti jsou odkázány na provizorní bydlení na ubytovnách. Chybí segment sociálního bydlení pro nízkopříjmové skupiny obyvatelstva. Fenoménem posledních let je zvýšená migrace romských domácností za levným ubytováním. Mladí Romové i jejich rodiny hledají bydlení u soukromých pronajímatelů (Zpráva o stavu romské menšiny v České republice, 2013). Za velký problém ve společnosti je také považováno to, že ve značné části jim chybí vlastní představa o tom, jak chtějí bydlet, jaké podmínky musí splnit. V současnosti Romové uplatňují různé nároky, které mnohdy ani neexistují. Vždy byli pouze objektem vládní politiky a nikdy se na svém řešení situace sami nepodíleli. Necítí odpovědnost za sebe nebo své nepříznivé situace, protože k tomu nikdy nebyli vedeni. Z toho vyplývá neustálá „závislost“ na sociálním systému. Jde především o absurdní situaci, kdy jsou jako skupina zcela integrováni do systému sociální ochrany, požívají stejných práv jako ostatní členové na stejné úrovni. Přesto zůstávají izolováni na okraji společnosti v důsledku kulturní odlišnosti,

se kterou se majoritní společnost ještě nesmířila nebo v opačném případě ji může někdy i zneužívat (KOLEKTIV AUTORŮ, 1999).

Mimořádná okamžitá pomoc je poskytována osobám, které se ocitnou v situacích, které je nutno bezodkladně řešit. Zákon stanovuje šest takovýchto situací:

1. Nejsou plněny podmínky pro poskytnutí opakovaných dávek, ale v případě neposkytnutí pomoci osobě hrozí vážná újma na zdraví. Dávku lze poskytnout v částce, která doplní příjem osoby do výše existenčního minima (v případě nezaopatřeného dítěte do životního minima).
2. Postižení vážnou mimořádnou událostí (živelní pohroma, větrná pohroma, ekologická havárie, požár apod.) Dávku lze poskytnout až do výše 15násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do výše 51 150 Kč.
3. Nedostatek prostředků k úhradě jednorázového výdaje spojeného např. se zaplacením poplatku za vystavení duplikátů osobních dokladů nebo v případě ztráty peněžních prostředků. Dávku lze poskytnout až do výše tohoto jednorázového výdaje.
4. Nedostatek prostředků k nákupu nebo opravě předmětů dlouhodobé potřeby. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce až do částky 34 100 Kč.
5. Nedostatek prostředků k uhrazení odůvodněných nákladů vznikajících v souvislosti se vzděláním nebo se zájmovou činností nezaopatřených dětí a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálně-právní ochranou dětí. Dávku lze poskytnout až do výše těchto výdajů, maximálně však v průběhu kalendářního roku do výše 10násobku částky životního minima jednotlivce, tj. až do částky 34 100 Kč.
6. Ohrožení sociálním vyloučením. Jde např. o situace osob vracejících se z vězení, z dětského domova a z pěstounské péče po dosažení zletilosti nebo po ukončení léčby chorobných závislostí. Dávku lze poskytnout až do výše 1000 Kč. V průběhu roku může být poskytnuta opakovaně, součet však nesmí překročit 4násobek částky životního minima jednotlivce, tj. maximálně částku 13 640 Kč (Zákon č. 111 ze dne 14. 3. 2006 o pomoci v hmotné nouzi. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2006).

Shrnutí: Popsali jsme systém sociální pomoci v České republice. Věnovali jsme se také druhému a třetímu pilíři systému sociálního zabezpečení. Kapitulu uzavírá přehled jednotlivých sociálních dávek státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi.

5 VÝZKUMNÁ ČÁST

Pro výzkumnou část jsem vzhledem k tématu práce zvolila kvalitativní výzkum, který nám umožní hlouběji proniknout do systému sociálního zabezpečení a poskytování sociálních dávek v kraji Vysočina. Kvalitativní výzkum jsem si také vybrala z tohoto důvodu, že při komunikaci upřednostňuji osobní jednání. V rámci osobního setkání „tváří v tvář“ mohu uskutečnit rozhovor, ke kterému mohu získat ještě doplňující informace vyplývající z dotazování.

Hlavní podstatou kvalitativního výzkumu je, že nám umožňuje *pronikat hlouběji ke zkoumaným pedagogickým jevům a situacím než při klasickém výzkumu, postihovat proměnné, které jsou často výzkumníkovi skryty při používání kvantitativních metod* (MAŇÁK, 1996, s. 74). Kvalitativně orientovaný výzkum vychází z fenomenologie, která zdůrazňuje subjektivní aspekty jednání lidí. Z toho vyplývá, že kvalitativně orientovaný výzkum připouští existenci více realit (CHRÁSKA, 2006, s. 41). Pro lepší orientaci uvádím demografické údaje o kraji Vysočina a mapu s označením okresních měst a obcí s rozšířenou působností.

5.1 Demografie kraje Vysočina

Kraj Vysočina v rámci České republiky zaujímá centrální polohu o rozloze 6 796 km². Sousedí s krajem Jihočeským, Středočeským, Pardubickým a Jihomoravským. Celkem zde žije 511 207 obyvatel, rozdrobená sídelní struktura přispívá v některých případech k vylidňování menších obcí a odchodu mladých a kvalifikovaných obyvatel. Území Kraje Vysočina se sice státní hranice České republiky přímo nedotýká, jižní část kraje však zasahuje do její těsné blízkosti, a díky tomu se Vysočina společně s krajem Jihočeským a Jihomoravským zapojuje do řady aktivit v rámci přeshraniční spolupráce s Rakouskem. Region je atraktivní svým poměrně nízkým znečištěním ovzduší a relativně zdravými lesy, nacházejí se v něm též vodohospodářsky významné vodní plochy a zdroje vody. Kraj Vysočina se řadí mezi regiony nadprůměrné velikosti – pouze čtyři kraje jsou rozlehlejší. Území Kraje Vysočina se administrativně člení na 5 okresů, 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností a 26 obvodů pověřených obecních úřadů (Český statistický úřad, 2015).

OBR. č. 3 : Mapa kraje Vysočina

5.2 Stanovení výzkumných otázek

Při kvalitativním výzkumu by měl mít výzkumník předem připravené závazné okruhy témat. Jedná se o minimum otázek, které se v průběhu rozhovoru musí probírat, jedná se o jádro rozhovoru. Podle Miovského (2006, s. 160) se pak na toto jádro „*nabaluje množství různých doplňujících témat a otázek, které se tazateli jeví jako smysluplné či vhodně rozšiřující původní zadání*“. Pro vlastní výzkum jsem si zvolila formu dílčích výzkumných otázek, kterými se pokusím zodpovědět hlavní výzkumnou otázku. Do dílčích výzkumných otázek byly systematicky roztrženy jednotlivé otázky rozhovorů.

Hlavní výzkumná otázka: „*Jakým způsobem mohou Romové v České republice zneužívat systém sociálního zabezpečení formou dávek státní sociální podpory a dávek pomoci v hmotné nouzi?*“

Hlavní výzkumná otázka je postavena na třech dílčích výzkumných otázkách. Jelikož jsem výzkum zaměřila na dávky státní sociální podpory a dávky hmotné nouze, musela jsem k tomu přizpůsobit také dva typy rozhovorů. Pro lepší přehlednost uvádím dílčí výzkumné otázky v tabulkách, kde jsou jednotlivé otázky rozlišeny.

Dílčí výzkumná otázka č. 1: „Jaké je personální a organizační obsazení pracovníků v rámci systému sociálního zabezpečení?“	
Systém státní sociální podpory	Systém pomoci v hmotné nouzi
V jaké instituci pracujete?	V jaké instituci pracujete?
Jak dlouho zde pracujete?	Jak dlouho zde pracujete?
Co je Vaší náplní práce?	Co je Vaší náplní práce?

TAB. č. 2: Dílčí výzkumná otázka č. 1 (Horáková, 2015)

Dílčí výzkumná otázka č. 2: „Jakým způsobem funguje dnešní systém sociálního zabezpečení?“	
Systém státní sociální podpory	Systém pomoci v hmotné nouzi
Jaký je Váš názor na stávající systém poskytování dávek státní sociální podpory?	Jaký je Váš názor na stávající systém poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi?
Má systém poskytování dávek státní sociální podpory svá úskalí? Jaká?	Má systém poskytování dávek v hmotné nouzi svá úskalí? Jaká?

TAB. č. 3: Dílčí výzkumná otázka č. 2 (Horáková, 2015)

Dílčí výzkumná otázka č. 3: „Umožňuje systém sociálního zabezpečení Romům zneužívat sociální dávky v podobě státní sociální podpory a hmotné nouze?“	
Systém státní sociální podpory	Systém pomoci v hmotné nouzi
Orientují se Romové v systému dávek státní sociální podpory?	Orientují se Romové v systému dávek hmotné nouze?
Jsou Romové častými příjemci dávek státní sociální podpory?	Jsou Romové častými příjemci dávek hmotné nouze?
Mohou být Romové zvýhodňováni při posuzování dávek státní sociální podpory na základě etnicity?	Mohou být Romové zvýhodňováni při posuzování dávek hmotné nouze na základě etnicity?
Setkal/a jste se za dobu své praxe s tím, že Romové dávky státní sociální podpory zneužívají? Jakým způsobem?	Setkal/a jste se za dobu své praxe s tím, že Romové dávky hmotné nouze zneužívají? Jakým způsobem?

TAB. č. 4: Dílčí výzkumná otázka č. 3 (Horáková, 2015)

Zvolená kvalitativní metoda mi umožnila odhalit podstatu jevu a odhalit tak celý výzkum, který do této doby byl dosud neznámý. Výzkum přináší nové poznatky, které se opírají o výpovědi konverzačních partnerů, kteří odpovídali formou individuálních polostrukturovaných rozhovorů.

5.3 Metodologie, organizace výzkumu a cílová skupina

Někteří metodologové chápou kvalitativní výzkum jako doplněk tradičních kvantitativních výzkumných strategií. Jiní si pod kvalitativním výzkumem představují protipól nebo vyhraněnou výzkumnou pozici jako ve vztahu k jednotné vědě, která je založena na přírodovědných základech. Postupem času získal kvalitativní výzkum v sociálních vědách rovnocenné postavení mezi ostatními formami výzkumu (HENDL, 2005, s. 49). V kvalitativním výzkumu se podle GAVORY (2000, s. 3) jedná o *zjištění ve slovní (nečíselné) podobě. Jde o popis, který je výstižný, plastický a podrobný. Zastánci kvalitativního výzkumu hodnotí údaje sesbírané při kvantitativním výzkumu jako hrubé a argumentují tím, že za čísla se ztrácí člověk. Více než čísla si cení významu, který komunikuje osoba. Podle nich pedagogické jevy není možno mechanicky shrnout a sečítat a závěry z nich široce zevšeobecňovat.* Vedení kvalitativního rozhovoru vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu (DISMAN, 1993, s. 164).

Pro výzkum jsem použila polostrukturovaný rozhovor, který bývá označován jako nejrozšířenější metodou kvalitativního výzkumu. Miovský (2006, s. 159) o kvalitativním výzkumu uvádí: *„Polostrukturované (semistrukturované) interview vyžaduje oproti strukturovanému náročnější technickou přípravu. Vytváříme si určité schéma, které je pro tazatele závazné. Toto schéma obvykle specifikuje okruhy otázek, na které se budeme účastníků ptát. Obvykle je možné zaměňovat pořadí, v jakém se okruhům věnujeme, a dle potřeby možností toto pořadí upravujeme, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview.“*

Otázky k rozhovoru jsem připravila předem tak, aby se jejich struktura dala přizpůsobit okolnostem. Rozhovor obsahuje celkem 9 na sebe navazujících otázek. Své konverzační partnery jsem si vybírala na Úřadech práce – kontaktní pracoviště Úřadu práce v kraji Vysočina. Rozhovory jsem získávala telefonicky - obvoláváním jednotlivých kontaktních pracovišť Úřad práce ČR nebo písemně - formou e-mailu, kde jsem zjišťovala, zda by bylo možné mi rozhovor pro účely diplomové práce poskytnout. Tato fáze absolventské práce byla

pro mě velmi obtížná. Výsledkem jsou tři rozhovory s pracovníky kontaktního pracoviště státní sociální podpory a pět rozhovorů s pracovníky kontaktních pracovišť pomoci v hmotné nouzi. Důvěryhodnost výzkumu zajišťuje také technika deníku výzkumníka. Deník by měl zaznamenávat průběh cesty od počátku projektu.

MĚSÍC	AKTIVITA
ŘÍJEN 2014	Vyhledávání a oslovování konverzačních partnerů, uskutečnění rozhovorů v lokalitě A.
LISTOPAD 2014	Vyhledávání a oslovování konverzačních partnerů, uskutečnění rozhovorů v lokalitě B, C.
PROSINEC 2014	Uskutečnění rozhovorů v lokalitě A.
LEDEN 2015	Uskutečnění rozhovorů v lokalitě B.
ÚNOR 2015	Uskutečnění rozhovorů v lokalitě C.

TAB. č. 5 : Deník výzkumníka (Horáková, 2015)

5.4 Vlastní výzkum

Konverzační partnery, které jsem si vybrala, působí na Úřadech práce, kontaktní pracoviště státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi v kraji Vysočina. Jedná se o pracovníky na vedoucích pozicích i podřízených pozicích. Den rozhovoru byl domluven s každým pracovníkem dopředu, proběhl vždy v kanceláři pracovníka bez přítomnosti dalších osob. Konverzačním partnerům jsem z důvodu anonymity a zároveň přehlednosti přiřadila výzkumnou značku v podobě KP a číslo.

KP₁	Vedoucí referátu hmotné nouze, Úřad práce ČR, lokalita A
KP₂	Vedoucí referátu hmotné nouze, Úřad práce ČR, lokalita B
KP₃	Pracovník kontaktního pracoviště hmotné nouze, Úřad práce ČR, lokalita C
KP₄	Pracovník kontaktního pracoviště hmotné nouze, Úřad práce ČR, lokalita B
KP₅	Pracovník kontaktního pracoviště hmotné nouze, Úřad práce ČR, lokalita C
KP₆	Pracovník kontaktního pracoviště státní sociální podpory, Úřad práce, lokalita A
KP₇	Pracovník kontaktního pracoviště státní sociální podpory, Úřad práce, lokalita B
KP₈	Pracovník kontaktního pracoviště státní sociální podpory, Úřad práce, lokalita C

TAB. č. 6: Přehled konverzačních partnerů (Horáková, 2015)

Dílčí výzkumná otázka č. 1: „Jaké je personální a organizační obsazení pracovníků v rámci systému sociálního zabezpečení?“

1. V jaké instituci pracujete?

KP₁: „*Pracuji na úřadu práce ... dávky pomoci v hmotné nouzi*“

KP₂: „*Úřad práce ... kontaktní pracoviště - pomoc v hmotné nouzi*“

KP₃: „*Pracuju na úřadu práce na agendě hmotné nouze*“

KP₄: „*Úřad práce, Kontaktní pracoviště hmotky*“

KP₅: „*Úřad práce, kontaktní pracoviště hmotná nouze*“

KP₆: „*Úřad práce, Kontaktní pracoviště státní sociální podpory*“

KP₇: „*Úřad práce, státní sociální podpora.*“

KP₈: „*Na úřadu práce, kontaktní pracoviště podpory ... státní sociální podpory.*“

2. Jak dlouho zde pracujete?

KP₁: „*No teď to budou 4 roky.*“

KP₂: „*Od r. 2012, kdy jsem byla převedena jako většina, která zpracovávala nepojistné sociální dávky, z městského úřadu od roku 95.*“

KP₃: „*Jsem tu 9 měsíců.*“

KP₄: „*Pracuju tu teprve 25 měsíců.*“

KP₅: „*Jak dlouho? Asi 3 roky.*“

KP₆: „*Téměř 20 let.*“

KP₇: „*Po změně od roku 2012, ale celkem na dávkovým již 20 let.*“

KP₈: „*Pracuji tu 3 roky.*“

3. Co je Vaší náplní práce?

KP₁: „*Zabezpečení komplexního výkonu agendy pomoci v hmotné nouzi. Jedná se o administrativu, tj. o kontrolu řádně vyplněné žádosti včetně příloh. Důležitou roli při zpracování žádosti hraje sociální šetření, díky němuž zjistíme majetkové poměry žadatele o dávku, zda nepracuje na černo apod. Výstup ze sociálního šetření je potřeba zpracovat v podobě záznamu. Pokud je žadateli dávka přiznána, pracovník má za úkol kontrolu výplaty dávek z hlediska nároků a zpracování nápravných opatření a souhrnného řešení přeplatků. Má také za úkol vymáhání neoprávněně vyplacených dávek. Při se práci hojně spolupracuje*

se státními orgány, orgány obcí, zdravotnickými zařízeními, s občanskými sdruženími, církevními, charitativními a jinými organizacemi, které působí v dané oblasti sociálních služeb.

KP₂: „Mojí náplní je vedení a organizace referátu hmotné nouze.“

KP₃: „Zpracovávání žádostí a výplata dávek hmotné nouze.“

KP₄: „Jsem vedoucí referátu hmotné nouze. Schvaluji žádosti o dávky hmotné nouze, pak se věnuju metodické činnosti, konzultační činnosti pro občany v oblasti hmotné nouze. Taky ještě spolupracuju s ostatními kontaktními pracovišti.“

KP₅: „Zpracování dávek hmotné nouze, prostě vše co se toho týká.“

KP₆: „Příjem a zpracování žádostí o dávky státní sociální podpory.“

KP₇: „No ... státní sociální podpora, to znamená příjem a zpracování žádostí o dávky státní.“

KP₈: „Vedení referátu státní sociální podpory, no a schvalování žádostí o dávky.“

Dílčí výzkumná otázka č. 2: „Jakým způsobem funguje dnešní systém sociálního zabezpečení?“

4. Jaký je Váš názor na stávající systém poskytování dávek pomoci v hmotné nouzi/státní sociální podpory?

KP₁: „Systém pomoci v hmotné nouzi navazuje na jednotlivé sociální dávkové systémy ...zaměstnanost, pojištění, podpora ... a tvoří poslední záchrannou sociální síť osobám, které se ocitají bez prostředků k zabezpečení svých základních životních potřeb. Do uvedené situace se dostávají z objektivních důvodů např. ztrátou zaměstnání, změnou zdravotního stavu i z důvodů subjektivních.... volbou nevhodného životního stylu, závislostí na návykových látkách a tak... Po počátečním značném poklesu příjemců dávek pomoci v hmotné nouzi oproti příjemcům předchozího systému dávek vázaných na sociální potřebnost dochází opět k jejich postupnému nárůstu, a to nejenom z důvodu dopadů ekonomické krize, ale i proto, že se řada občanů naučila určité výhody zákona o pomoci v hmotné nouzi využívat. Proto se navrhuje lepší zacílení a adresnost dávek pomoci v hmotné nouzi a zjednodušení řízení o dávkách pomoci v hmotné nouzi včetně převedení výplaty na jeden správní orgán. Stále komplikovanější situace osob, které se ocitají ve stavu hmotné nouze, vyžaduje profesionální sociální práci s využitím všech vhodných a osobou v hmotné nouzi akceptovatelných metod a postupů. Sociální pracovníci na tomto úseku však v současné době z důvodu časové vytíženosti potřebnou odbornou pomoc nemohou v plném rozsahu zabezpečovat, popřípadě se jejich pomoc soustřeďuje jen na sociální šetření a zjišťování příčin jejich nepříznivé sociální situace.“

KP₂: „*Velmi špatný. Hodně klientů*“

KP₃: „*Špatně nastavený. Vše je nastavené pro klienty. Pak v televizi vidíte, jak všichni řvou, že třeba Romové žijou z dávek. Bodejť by nežili, když si o ně zažádají a my jim je vyplatíme.*“

KP₄: „*Zákon z roku 2006 je velmi špatně nastavený, počet dávek a klientů je neúnosný. Zákon je velmi nakloněn klientům v hmotné nouzi. Dneska se proplácí téměř vše, o co si klienti v hmotné nouzi požádají.*“

KP₅: „*Nemyslím si, že by v tom byl vůbec nějaký systém!!! Spousta věcí není vůbec dořešena, lidé těchto dávek zneužívají a stát jim to dovoluje, tito lidé nemají důvod si hledat práci, když jim stát zaplatí.*“

KP₆: „*vcelku kladný, ale např. zpřísnila bych výplatu příspěvku na bydlení (příklad: manželé bydlí společně, manžel vydělává, ale nemá v bytě TP – příjem rodiny je dostačující na pokrytí nákladů na bydlení, ale protože se manžel se svým příjmem do žádosti neuvádí – nemá tam TP – manželka s dětmi bez příjmu si žádá, dokládá, že uhradila náklady a my jí na to přispíváme)*

KP₇: „*system v podstatě dobrý, někdy zbytečně složitý (tvůrci zákona by měli zažít praxi, příp. se řídit poznatky z praxe)*

KP₈: „*Nevidím v systému závrtné problémy či nedostatky.*“

5. Má systém poskytování dávek v hmotné nouzi /státní sociální podpory svá úskalí?

Jaká?

KP₁: „*Má. Žadatelé často systém dávek pomoci v hmotné nouzi zneužívají. Lžou, a dělají ze sebe chudáky. Zneužívání dávek nahrává to, že dávky jsou několikerého druhu, jejich systém je spleť a nepřehledný.*

KP₂: „*Spousta. Např. dlouhodobost vyplácení, žádná motivace k hledání si zaměstnání, možnost práce na černo bez velkých sankcí, bez možnosti nebo omezených možností kontrol některých úřadů ... úřad práce, živnostenský úřad, finančák ..., bez větších pravomocí sociálních pracovníků.*

KP₃: „*Systém je často zneužíván. Je málo pracovníků na provádění sociálních šetření. Malá kontrola zneužívání dávek.*

KP₄: „*Ano, protože systém je nastavený tak, že o co si požádají, to mají.*“

KP₅: „*To víte, že jo. Spousta lidí pracuje na černo, příjmy nikdy nepřiznají, i přesto, že přijde udání, nemáme možnost to dokázat.*“

KP₆: „*V současné době neexistuje žádné kontrolní oddělení – neprobíhají žádné kontroly, zda klienti uvedli všechny podklady, které mají vliv na výši dávky.*“

KP7: „Úskali? ... určitě složité řešení poskytování dávek pracovníkům v zemích Evropské Unie, nelze ověřovat sporná prohlášení klientů, zaměstnavatelů, taky není žádné kontrolní oddělení.“

KP8: „Chybí nám kontrolní oddělení, které by ověřovalo, že klienti předkládají správné doklady k dávkám a uvádí tak pravdivé informace pro jejich přiznání.“

Dílčí výzkumná otázka č. 3: „Umožňuje systém sociálního zabezpečení Romům zneužívat sociální dávky v podobě dávek hmotné nouze/státní sociální podpory?“

6. Orientují se Romové v systému dávek hmotné nouze/státní sociální podpory?

KP1: „Neorientují se v písemných žádostech o tyto dávky, protože většina z nich je negramotná, ale v systému umí chodit dobře.“

KP2: „Velmi dobře. Pokud zjistí, o čem nevěděli, prakticky ihned se doptávají nebo to razantně vyčítají, že se o tom teprve dozvěděli, a nároky uplatňují. Prakticky často, když jeden například dostane mopku na určitou věc ... třeba pračku ... v jeho okolí se ihned rozkřikne, že „on dostal“, tak se okamžitě navýší dotazy a žádosti na tu samou věc.“

KP3: „Ano.“

KP4: „Ano, velmi dobře.“

KP5: „Já nevím, sice se chodí ptát, na dávky, ale mají je popletené, mnohdy ani neví, o jakou dávku žádají. Joo, třeba u porodného chodí s tím, že chtějí peníze na dítě a tak podobně. Pro ně je spíše důležité, že něco dostanou. Spíše se neorientují.“

KP6: „Ano, ve většině vědí.“

KP7: „Ano, za tu dobu, aby ho neznali.“ Ale ať nevypadám jako rasistka, oni i ostatní lidi vědí jak systém funguje a jak zažádat.“

KP8: „Ano, jejich informace nejsou sice úplné nebo jak to mám říct ... přesné, ale určitě alespoň povědomí o dávkách mají.“

7. Jsou Romové častými příjemci dávek hmotné nouze/ státní sociální podpory?

KP1: „Pomoc v hmotné nouzi totiž v největší míře neproudí do romských osad, kde žijí početné rodiny, ale do kapes mladých, bezdětných a nezaměstnaných. Romové navíc často nemají na dávky v hmotné nouzi nárok, protože už pobírají rodičovské příspěvky.“

KP2: „Ano, vyšší procento.“

KP3: „Ano ... ale určitě to není nějak závratně odlišné od ostatních ...“

KP4: „Ano, jsou, ale stejně jako další občané.“

KP5: „Ano, tak jak všichni, co mají nárok na hmotku.“

KP6: „Nemáme žádné statistiky, buď člověk má, nebo nemá nárok.“

KP7: „Jsou jako ostatní. Neřekla bych, že Romové žádají často. Oni i ostatní klienti velmi často chodí, ale o tom se moc mezi lidma nemluví.“

KP8: „To nevidujeme. Ale samozřejmě Romové pobírají dávky státní sociální podpory ... když na ně mají nárok, samozřejmě.“

8. Mohou být Romové zvýhodňováni při posuzování dávek hmotné nouze/státní sociální podpory na základě etnicity?

KP1: „Myslím si, že ne. Pravidla jsou pro všechny stejná.“

KP2: „Mohou. Pokud s nimi jednáte jako s každým klientem, stávají se agresivními, křičí, vyhrožují. Kdo si myslíte, že často ustoupí? Vymýšlí si, požadují i nemožné.“

KP3: „Ne, to přeci nejde. Mě je úplně jedno jestli přijde Vietnámec nebo Cigán.“

KP4: „Rozhodně ne!“

KP5: „To určitě ne. Podmínky mají všichni stejný i Romové.“

KP6: „Ne, Podmínky maj všichni stejný i Romové.“

KP7: „Samozřejmě, že to je holý nesmysl. To zase říkají pořád v televizi, že jo?“

KP8: „Nikdy jsem se s tím nesešla, za nás určitě ne.“

9. Setkal/a jste se za dobu své praxe s tím, že Romové zneužívají dávky hmotné nouze/státní sociální podpory? Jakým způsobem?

KP1: „Co je to „zneužívání dávek“? Dávky by měl dostat každý, kdo splní zákonné podmínky pro jejich přiznání. Pokud například uvede nepravdivé údaje o své situaci, tam se dá se hovořit o „zneužívání“. To se ale dost zveličuje. Prostředky, které jdou ze čtyř set miliardového státního rozpočtu na dávky státní sociální podpory, jsou v řadu asi čtyř desítek miliard, jde tedy o necelou desetinu státního rozpočtu.“

KP2: „Ano, pořád to stejné ... nepřiznávají příjmy ... například přeplatky za energii a služby ...pokud dostanou nedoplatek, s tím přicházejí bez vyzvání, že? Pracují na černo. Pracují na DPP, zaměstnavatelé jim potvrzují směšné částky. Když vydělíme příjmem hodinami, vychází např. 20,- Kč / hodinu a tak. Uvádí, že spolu nežijí ve společné domácnosti, pravdou je opak. Podle příjmů spolu žijí nebo se rozcházejí, podle toho, co vychází pro ně finančně líp.“

KP3: „Samozřejmě že ano. Jakým způsobem? Dávky mnozí prokouří, propijí, prohrají v automatech a projedí v taxíku... nezbyývají jim peníze na zaplacení základních potřeb a bydlení.“

KP4: „Ano, zneužívají dávky v hernách, na alkohol a na další návykové látky. Dále nezaplatí za nájemné a dávku použijí na něco jiného.“

KP5: „Ano, prohrávají peníze v automatech.“

KP6: „Ano, neuvádí všechny údaje nebo změny, které mají vliv na výši dávky – příjem, společně posuzované osoby mimo jiné.“

KP7: „Obcházení v rámci zákona, využívání mezer v zákoně, ale pozor ne jenom Romové. Jsou to hlavní mylné informace, které mají přímý vliv na dávku. Třeba dnes už zaměstnavatelé klientům potvrzují méně než mají, aby dostáhly na dávky, nebo tvrdí, že společně nebydlí ...“

KP8: „Jak se to vezme ... řada z těchto dávek je prakticky nezneužitelná ... rodičovský příspěvek získá téměř každý, kdo má dítě, porodné každý kdo prokáže, že porodil. K manipulování může docházet u přiznávání příjmů při pobírání dávek v nezaměstnanosti.“

5.5 Výzkumný závěr

Výzkumnou část jsem realizovala ve třech městech v kraji Vysočina. Záměrně neuvádím jména těchto měst, jelikož jsem přislíbila konverzačním partnerům, že tento výzkum bude anonymní. Hlavním důvodem je to, že výzkumná metoda formou strukturovaného rozhovoru charakterizuje stávající systém sociálního zabezpečení v podobě státní sociální podpory a hmotné nouze, ke kterému se pracovníci úřadu práce ČR osobně vyjadřují. Jejich odpovědi vyjadřují nejenom osobní názor, ale také jsou mnohdy ve střetu zájmu s úřadem práce. Pracovníci jednotlivých kontaktních pracovišť se obávali, že v případě zveřejnění by za své odpovědi mohli být sankcionováni, v horším případě přijít o své pracovní místo. Názvy měst jsem nahradila pojmy lokalita A, B, C. Také jména pracovníků nikde nejsou uvedena, ze stejných důvodů. Jednotlivé pracovníky jsem pro tento výzkum nazvala konverzačními partnery, které jsem pro přehlednost rozlišila od čísla jedna do čísla osm.

Z výzkumu zaměřeného na kontaktní pracoviště **hmotné nouze** vyplývá, že zde pracují pracovníci s praxí v rozmezí od dvaceti pěti měsíců až po dvacetiletou praxi. Jejich náplní práce je především zabezpečení komplexního výkonu agendy hmotné nouze v podobě kontroly řádně vyplněných žádostí, zpracovávání žádostí včetně příloh a výplaty dávek. Dále se jedná o metodickou činnost, konzultační činnosti pro občany v hmotné nouzi a spolupráce

s ostatními kontaktními pracovišti. Dle jednotlivých konverzačních parterů dochází k postupnému nárůstu vyplácení dávek, a to nejenom z důvodu dopadů ekonomické krize, ale i proto, že se řada občanů naučila určitých výhod zákona o pomoci v hmotné nouzi využívat. Konverzační partneři zároveň dodávají, že je zákon velmi špatně nastaven v jeho nakloněnosti ke klientům, což způsobuje vysoký počet žádostí i vysoký počet klientů, který je pro pracovníky neúnosný. Úskalí v systému hmotné nouze vidí všichni konverzační partneři, v možnosti zneužívání dávek. Konverzační partneři v rozhovoru uváděli také několik problematických a těžko postižitelných oblastí: spleť a nepřehledný systém, minimální pravomoc pracovníků, nepravdivé informace při žádání klientů o dávky, dlouhodobost vyplácení dávek, žádná motivace k hledání si zaměstnání, možnost práce na černo bez velkých sankcí, málo pracovníků na provádění sociálních šetření, malá kontrola zneužívání dávek. Co se týče orientovanosti Romů v systému hmotné nouze, konverzační partneři potvrzují, že se Romové orientují v systému velmi dobře. Jeden z konverzačních parterů však zmiňuje, že Romové v systému „umí chodit dobře“, ale v písemných žádostech se neorientují. Tvrzení, že Romům jsou poskytovány dávky přiznávány na základě jejich etnicity, většina konverzačních partnerů odmítá. Zároveň se jedna z výpovědí razantním způsobem liší. Přiznává, že když jsou Romové agresivní, křičí a vyhrožují, pracovník jim raději nárok na dávku přizná. Z výzkumu také vyplývá, že mezi nejčastěji volené možnosti zneužívání dávek hmotné nouze patří nepravdivé údaje o své situaci, neuvedení společně posuzovaných osob, nepřiznání příjmu (přeplatky za energii a služby), práce na černo. Zneužívání dávek hmotné nouze vidí konverzační partneři také v jejich využití na nákup cigaret, alkoholu, návykových látek nebo hraní na automatech. Romové však nejsou podle výzkumu jediní příjemci dávek hmotné nouze. Podle konverzačních partnerů se dávky hmotné nouze vyplácejí ve větší míře i mladým, bezdětným a nezaměstnaným.

Z výzkumu zaměřeného na kontaktní pracoviště **státní sociální podpory** vyplývá, že zde pracují pracovníci s praxí v rozmezí od tří let až po praxi dvacetiletou. Jejich náplní práce je především zabezpečení komplexního výkonu agendy státní sociální podpory v podobě zpracovávání žádostí včetně příloh a výplaty dávek. Dle konverzačních partnerů je patrné, že systém státní sociální podpory je do jisté míry vyhovující. Spíše jako negativní poznatky uváděli doporučení, které vyplývají z každodenní praxe. Ze strany konverzačních partnerů k ucelenému systému, by se měla zjednodušit jeho složitost, tvůrci zákona by měli řídit poznatky s praxe. Co se týká samotných dávek, měla by se dle výpovědí zpřísnit výplata příspěvku na bydlení. V rámci orientovanosti Romů v systému státní sociální podpory, komunikační partneři uvádí, že Romové ve většině případů orientují. Tvrzení, že Romům jsou

poskytované dávky přiznávány na základě jejich etnicity, většina konverzačních partnerů popírá. Z výzkumu také vyplývá, že v systému státní sociální podpory nejsou takové možnosti, které by umožňovaly rapidně zneužívat systém. Přesto se i v tomto systému objevuje zneužívání u dávek, které ovlivňuje výši nebo přiznání dávky. V jednotlivých případech se jednalo o uvedení nepravdivých údajů o své situaci, neuvedení společně posuzovaných osob, potvrzení zaměstnavatele o nižším příjmu, než ve skutečnosti je. Jeden z konverzačních partnerů však uvádí, že řada z těchto dávek je prakticky nezneužitelná. Rodičovský příspěvek získá téměř každý, kdo má dítě, porodné každý kdo prokáže, že porodil. K manipulování může docházet u přiznávání příjmů při pobírání dávek v nezaměstnanosti.

ZÁVĚR

Hlavní cíl byl naplněn. V teoretické části seznamuji s tradičním způsobem života Romů, hodnotami, kulturou a jejich současným životním stylem. Důraz přikládám stereotypům, předsudkům a negativní medializaci Romů, které v majoritní společnosti dodnes přetrvávají, a zároveň posilují. Zároveň poukazuji na koncept sociálního vyloučení, druhy a dopady na život Romů v sociálně vyloučených lokalitách. Pozornost jsem dále směřovala k systému sociální ochrany a systému sociálního zabezpečení včetně popisu dávek sociální podpory a dávek hmotné nouze legislativně ukotvených.

Z výzkumné části vyplývá, že v rámci systému hmotné nouze dochází k postupnému nárůstu vyplácení dávek z důvodu dopadů ekonomické krize i z určitých výhod zákona o pomoci v hmotné nouzi. Legislativní ukotvení je nakloněno ke klientům, což způsobuje vysoký počet žádostí i vysoký počet klientů, který je pro pracovníky neúnosný. Úskalí systému hmotné nouze je charakterizováno jako spletitý a nepřehledný systém, minimální pravomoc pracovníků, nepravdivé informace při žádání klientů o dávky, dlouhodobost vyplácení dávek, žádná motivace k hledání si zaměstnání, možnost práce na černo bez velkých sankcí, málo pracovníků na provádění sociálních šetření, malá kontrola zneužívání dávek. Výzkum potvrzuje, že Romové v systému „umí chodit dobře“, ale v písemných žádostech se neorientují. Tvrzení, že Romům jsou poskytované dávky přiznávány na základě jejich etnicity, nejsou ve většině případů podloženy. Za zneužívání dávek hmotné nouze jsou označovány nepravdivé údaje o své situaci, neuvedení společně posuzovaných osob, nepřiznání příjmu (přeplatky za energii a služby), práce na černo, ale také využití těchto

dávek k nákupu cigaret, alkoholu, návykových látek nebo hraní na automatech. Výzkum potvrzuje, že mnohdy častými příjemci dávek hmotné nouze jsou mladí lidé, bezdětní a nezaměstnaní nežli Romové.

Ve výzkumné části, která byla zaměřena na systém státní sociální podpory, je patrné, že systém je do jisté míry vyhovující. Spíše jako negativní poznatky jsou uváděna doporučení k ucelenému systému, zjednodušení složitosti systému a zpřísnění výplat příspěvku na bydlení. Romové dle výzkumu ve většině případů v systému orientují, tvrdí, že Romům jsou poskytované dávky přiznávány na základě jejich etnicity, jsou odmítány. Z výzkumu také vyplývá, že v systému státní sociální podpory nejsou takové možnosti, které by umožňovaly rapidně zneužívat systém. Řada z těchto dávek je prakticky nezneužitelná. Rodičovský příspěvek získá téměř každý, kdo má dítě, porodné každý kdo prokáže, že porodil. K manipulování může docházet u přiznávání příjmů při pobírání dávek v nezaměstnanosti.

RESUMÉ

Diplomová práce „Romové v systému sociální ochrany“. V teoretické části popisují tradiční způsob života Romů, jejich hodnoty, kulturu a současným životní styl. Důraz přikládám stereotypům, předsudkům a negativní medializaci Romů, které v majoritní společnosti dodnes přetrvávají, a zároveň posilují. Zároveň poukazují na koncept sociálního vyloučení, druhy a dopady na život Romů v sociálně vyloučených lokalitách. Pozornost jsem dále směřovala k systému sociální ochrany a systému sociálního zabezpečení včetně popisu dávek sociální podpory a dávek hmotné nouze legislativně ukotvených. Ve výzkumné části pomocí rozhovorů zjišťuji, jakým způsobem mohou Romové v České republice zneužívat systém sociálního zabezpečení formou dávek státní sociální podpory a dávek pomoci v hmotné nouzi.

SUMMARY

Thesis describes the traditional way of life of the Roma, their values, culture and present standard of living. It refers to the stereotypes, prejudices and negative media coverage of Roma in society still persists, while growing. Attention is paid to the concept of social exclusion and the consequential impacts on the lives of Roma in socially excluded localities.

Considerable emphasis is placed on the system of social protection and social security system, including a description of social benefits and assistance in material need. This Thesis aims to clarify how can the Roma in the Czech Republic to abuse the social security system in the form state social support and benefits assistance in material need. The research part contains the research carried out semi-structured interviews with office workers work in the Region. The aim is to clarify how can the Roma in the Czech Republic to abuse the social security system in the form of social welfare benefits and benefits in material need.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. **ALLPORT**, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. Praha: Prostor, 2004. ISBN 80-7260-125-3.
2. **BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ**. *Etnické komunity - Romové*. 2013. 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií v Praze, 2013. ISBN 978-80-87398-45-6.
3. **BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT**. *Policista v multikulturním prostředí: Informační manuál POLICIE ČR*. Praha: Člověk v tísni, společnost při ČT, o.p.s., 2005. ISBN 80-903510-1-8.
4. **BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK**. *Romové a Cikáni - neznámí a známí*. Voznice: Leda, 2008. ISBN 978-80-7335-119-9.
5. **BROŽ, Miroslav, KINTLOVÁ, Petra a TOUŠEK, Ladislav**. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. [Praha]: Člověk v tísni - společnost při České televizi, 2007.
6. **ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ**. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, 263 s. ISBN 978-802-6200-277.
7. **DAVIDOVÁ, Eva**. *Romano Drom: Cesty Romů 1945 - 1990*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. ISBN 80-244-0524-5.
8. **DAVIDOVÁ, Eva et al**. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. 2010. vyd. Praha: Triton, 2010, 256 s. ISBN 978-80-7387-428-5.
9. **DISMAN, Miroslav**. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1993.

10. **FÓNADOVÁ, Laura.** *Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti: kvalitativní studie.* 2014. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6574-1.
11. **FRIŠTĚNSKÁ, VÍŠEK.** Analýza sociálně ekonomické situace romské populace v České Republice s návrhy na opatření. Příloha k závěrečné zprávě o projektu výzkumu a vývoje č. hs91/02 (smlouva č. gk mpsv-01-82/02).
12. **GAVORA, Peter.** Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85831-79-6., s. 3
13. **HAYES, Nicky.** *Základy sociální psychologie.* Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-73672836.
14. **HENDL, Jan.** *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace.* Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
15. **HORVÁTHOVÁ, Jana.** *Kapitoly z dějin Romů.* Praha: Lidové noviny, 2002. Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s.
16. **HORVÁTHOVÁ, Jana.** *Základní informace o dějinách a kultuře Romů.* Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 1999.
17. **HÜBSCHMANNOVÁ, Milena.** *O hodnotách Romů. In Romové v České republice (1945 - 1999): Sešity pro sociální politiku.* Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8.
18. **CHRÁSKA, Miroslav.** *Úvod do výzkumu v pedagogice: Základy kvantitativně orientovaného výzkumu.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2003. ISBN 80-244-0765-5.
19. **JAKOUBEK, Marek a Lenka BUDILOVÁ.** *Romové a cikáni - neznámí i známí: interdisciplinární pohled.* 1. vyd. Voznice: Leda, 2008, 342 p. ISBN 80-733-5119-6. 6.

20. **JANDOUREK, Jan.** *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 978-80-7367-269-0.
21. **JAKOUBEK, Marek.** *Cikáni a etnicita*. Vyd. 1. Překlad Marek Jakoubek. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-807-3871-055.
22. **JAKOUBEK, Marek, Tomáš HIRT.** *Romové: kulturologické etudy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-864-7383-X.
23. **JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ.** *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-697-7.
24. **KELLER, Jan.** *Exkluze jako sociální problém a jako otázka metodologická*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií, 2014. ISBN 978-80-7464-490-0.
25. **KAPLAN, Petr.** *Romové a zaměstnanost neboli zaměstnavatelnost Romů v České republice*. In *Romové v České republice (1945 - 1999): Sešity pro sociální politiku*. Praha: Socioklub, 1999. ISBN 80-902260-7-8.
26. **MANN, Arne B.** *Romský dějepis*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 2001. 48 s. ISBN 80-7168-762-6.
27. **MAŇÁK, Josef**, et al. *Kapitoly z metodologie pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1996.
28. **MAREŠ, Petr.** *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2006. ISBN 80-87007-15-8.
29. **MAREŠ, Petr.** 2004. *Sociální exkluze a inkluze*. In SIROVÁTKA, T. (ed.) *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: FSS MU, Nakladatelství Georgetown.

30. **MATOUŠEK, Oldřich.** *Encyklopedie sociální práce.* Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
31. **MAREŠ, Petr a Tomáš SIROVÁTKA.** *Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie): koncepty, diskurz, agenda.* Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2008.
32. **MIOVSKÝ, Michal.** *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu.* Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
33. **MORAVEC, Štěpán.** *Nástin problémů sociálního vyloučení romských populací.* In Hirt, T., JAKOUBEK, M (eds.) *Romové v osidlech sociálního vyloučení.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s. r. o.
34. **NAVRÁTIL, Pavel.** *Romové v české společnosti.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-741-8.
35. **NEČAS, Ctibor.** *Nemůžeme zapomenout: NAŠTI BISTERAS.* Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994. ISBN 80-7067-354-0.
36. **NEČAS, Ctibor.** *Romové v České republice včera a dnes.* Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. ISBN 80-7067-952-2.
37. **PIERSON, John.** *Tackling social exclusion.* 2nd ed. New York: Community care, 2002. ISBN 04-152-5683-6.
38. **ŘÍČAN, Pavel.** *S Romy žít budeme - jde o to jak: dějiny, současná situace, kořeny problémů, naděje společné budoucnosti.* Praha: Portál, 2000. ISBN 80-717-8410-9.
39. **SAMKOVÁ, Klára A.** *Romská otázka: psychologické důvody sociálního vyloučení Romů.* Praha: Blinkr, 2011. ISBN 978-80-87579-03-9.
40. **ŠIŠKOVÁ, Tatjana.** *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století.* Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

41. **ŠIŠKOVÁ, Tatjana.** *Výchova k toleranci a proti rasismu: multikulturní výchova v praxi.* Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3671-822.
42. **ŠOTOLOVÁ, Eva.** *Vzdělávání Romů.* Praha: Grada, 2001. ISBN 978-80-246-1524-0.
43. **ŠOTOLOVÁ, Eva.** *Vzdělávání Romů.* Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-802-4619-095.
44. **TOMEŠ, Igor.** *Sociální správa: Úvod do teorie a praxe.* Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-483-0.
45. **VÍŠEK, Petr.** *Romové: bydlení, soužití: Sešity pro sociální politiku.* Praha: Socioklub, 2000. ISBN 80-902260-8-6.
46. **WEINEROVÁ, Renata.** *Romové a stereotypy: Výzkum stereotypizace Romů v Ústeckém kraji.* Praha: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2632-1.

LEGISLATIVA

ČESKO. Zákon č. 117 ze dne 26. 5. 1995 o státní sociální podpoře. (*Zákon o státní sociální podpoře*). In Sběrka zákonů České republiky. 1995. Dostupný také z: <http://www.http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>.

ČESKO. Zákon č. 111 ze dne 14. 3. 2006 o pomoci v hmotné nouzi. (*Zákon o pomoci v hmotné nouzi*). In Sběrka zákonů České republiky. 2006. Dostupný také z: <http://www.http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>.

ČESKO. Zákon č. 110 ze dne 14. 3. 2006 o životním a existenčním minimu. (*Zákon o životním a existenčním minimu*). In Sběrka zákonů České republiky. 2006. Dostupný také z: <http://www.http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110#p1>

JINÉ ZDROJE

Citát Roberta Fulguma. [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z:<<http://www.databazeknih.cz/citaty/robert-fulghum-96>>.

Český statistický úřad. [online]. 2012 [cit. 2013-03-15]. Dostupné z: <[http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D0003FC52E/\\$File/63101112chcz.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/D0003FC52E/$File/63101112chcz.pdf)>.

GABAL, Ivan. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.* In: *Gabal Analysis Consulting, spol. s r. o.* [online]. Praha, 2006 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z:<http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf?langSEO=documents&parentSEO=nase_prace_vystupy&midSEO=GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.

HIRT, Tomáš a JAKOUBEK, Marek. *Souhrnná zpráva o realizaci výzkumného projektu HS 108/03: “Dlouhodobý stacionární terénní výzkum sociálně vyloučených romských komunit”.* In: *MPSV* [online]. Plzeň: realizovaného Katedrou antropologie FHS Z Č U v Plzni, 2004 [cit. 2015-03-08]. Dostupné z:<<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1727/zprava.pdf>>.

Informace pro učitele: Projekt Varianty [online]. Praha: Člověk v tísni, o. p. s., 2005 [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly2/IKV2_04_00_prace_s_predsudky_a_stereotypy.pdf>.

IQ Roma servis. [online]. [cit. 2015-01-05]. Dostupné z: <<http://www.iqrs.cz/cs/iqrs>>.

KŘÍŽKOVÁ, Martina. *Analýza mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012* [online]. Praha: Agentura pro sociální začleňování, 2013 [cit. 2015-04-21]. Dostupné z: <<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture/analyza-medialniho-zobrazeni-romu-v-ceskych-mediich-07-2011-05-2012-krizkova-m-2012/download>>.

Mapa sociálně vyloučených romských lokalit. [online]. [cit. 2015-02-05] Dostupné z: <[**Ministerstvo pro místní rozvoj.** *Návrh koncepce přístupu státu k řešení problémů deprivovaných částí měst obývaných převážně občany romského etnika, 2008.* \[online\]. \[cit. 2015-03-08\]. Dostupné z: <\[>.\]\(http://www.mmr.cz/getmedia/04812348-7541-43e18a80606dd15d2cd9/NAVRH_KONCEPCIE_PRISTUPU_STATU_K_RESENI_PROBL_EMU_DE.pdf?ext=.pdf\)](http://www.lidovky.cz/pocet-romskych-ghett-se-rozrusta-jsou-jich-uz-ctyri-stovky-pqj-/zpravy-domov.aspx?c=A110918_195344_In_domov_sk.>.</p></div><div data-bbox=)

My pracujeme. *Kampaň proti diskriminaci a předsudkům.* [online]. [cit. 2015-01-05]. Dostupné z: <[>.](http://archiv.mypracujeme.cz/galerie)

ODEHNALOVÁ, Alena. *Dávky sociálního zabezpečení: Manuál ke kurzu.* Brno, 2014.

Regionální informační servis. *Mapa kraje Vysočina.* [online]. [cit. 2015-03-12]. Dostupné z: <[**Romové v České republice.** *Dělení Romů.* \[Http://romove.radio.cz\]\(http://romove.radio.cz\) \[online\]. 2000 \[cit. 2015-03-11\]. Dostupné z: <\[>.\]\(http://romove.radio.cz/cz/clanek/18901\)](http://www.risy.cz/cs/krajske-ris/kraj-vysocina/verejna-sprava/spravni-cleneni/uzemni-cleneni-mapy/>.</p></div><div data-bbox=)

Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2013. In *Vláda* [online] [cit. 2015-01-17]. Dostupné z: <[>.](http://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2013.pdf)

SEZNAM ZKRATEK

aj.	a jiné
apod.	a podobně
cit.	citováno
č.	číslo
ČR	Česká republika
Kč	Koruna česká
KP	komunikační partner
např.	například
popř.	popřípadě
tab.	tabulka
tj.	to je
tzv.	takzvaně
obr.	obrázek

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha č. 1 1xA4 plakát kampaně IQ Roma servis „Cikán mi vybilil byt ...“
Příloha č. 2 1xA4 plakát kampaně IQ Roma servis „Cikán mi naložil ...“
Příloha č. 3 1xA4 plakát kampaně IQ Roma servis „Cikáni nám zas nařezali ...“

CIKÁN MI VYBÍLIL BYT

PROSTĚ NEJLEPŠÍ MALÍŘ.

PROČ SOUDIT PŘEDČASNĚ?
TISÍCE ROMŮ NARÁŽÍ NA ŠPATNOU POVĚST,
KTERÁ JIM BRÁNÍ ZÍSKAT PRÁCI.

mypracujeme.cz

CIKÁN MI NALOŽIL

PLNÉ AUTO CIHEL. A BYLO TO HOTOVÉ HNED.

PROČ SOUDIT PŘEDČASNĚ?
TISÍCE ROMŮ NARÁŽÍ NA ŠPATNOU POVĚST,
KTERÁ JIM BRÁNÍ ZÍSKAT PRÁCI.

mypracujeme.cz

CIKÁNI NÁM ZAS NAŘEZALI

PLNOU KŮLNU DŘÍVÍ. A NA ZIMU JE VYSTARÁNO.

PROČ SOUDIT PŘEDČASNĚ?
TISÍCE ROMŮ NARÁŽÍ NA ŠPATNOU POVĚST,
KTERÁ JIM BRÁNÍ ZÍSKAT PRÁCI.

mypracujeme.cz